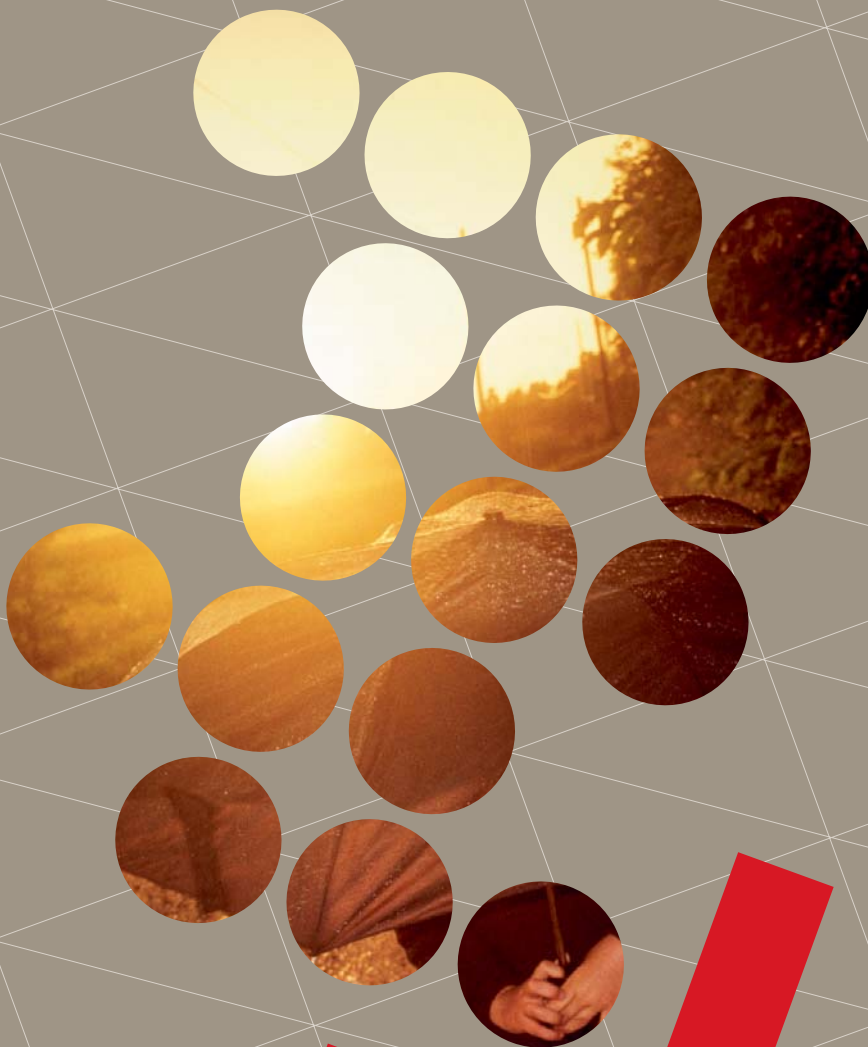

Ekonomiska utsikter hösten 2004

Ekonomiska utsikter

**LO-ekonomerna utger sedan 1947 en konjunkturrapport.
Den kommer ut två gånger om året, vår och höst.
Detta är 2004 års höstprognos.**

Vid frågor om innehållet, ring Lars Ernsäter på tel: 08-796 27 44.
MANUSSTOPP: 2004-10-06

© Landsorganisationen i Sverige

OMSLAG | LOs informationsenhet
ORIGINAL | W&W Communicate AB
BILD | Susanne Walström/Bildhuset
TRYCK | EO Print AB, STHLM
ISBN 91-566-2101-9
LO 04.10 2.000 ex

Contents

Summary	4
Economic forecast	9
ANNEX: Tables and diagram	22
Three important factors for growth	29

TABLES

1.1	Balance of resources and key indicators	5
2.1	GDP internationally	9
2.2	Balance of resources	12
2.3	Exports and imports of goods	13
2.4	Gross fixed capital formation	14
2.5	Disposable income and private consumption	15
2.6	Labour market, percentages	18
2.7	Average hours worked	18
2.8	Wage increases	20
2.9	Contributions to inflation	21
2.10	GDP in the OECD area	22
2.11	Private consumption deflator in the OECD	22
2.12	Unemployment of labour force in the OECD area	23
2.13	Development of business sector wage costs in the OECD area	22
2.14	Relative cost for Swedish industry, export market	23
2.15	Current account balance	23
2.16	Gross fixed capital formation, four sectors	23
2.17	Wages, prices and private consumption	24
2.18	Production in different sectors	24
2.19	Labour productivity	24
2.20	Employment according to NA	24
2.21	Labour market, in thousands	24

DIAGRAM

2.1	GDP in five countries	9
2.2	Exchange rate EUR/USD	11
2.3	Swedish exchange rates	12
2.4	GDP in Sweden	12
2.5	Volume of exports	13
2.6	Terms of trade	14
2.7	Gross fixed capital formation	14
2.8	Private consumption	15
2.9	Productivity in business sector and industry	17
2.10	Absence from work due to illness	18
2.11	Total labour supply and employment	20
2.12	Unemployment, total (incl. labour market programs) and open	20
2.13	Wage increases for blue and white-collar workers	20
2.14	Consumer price index	21
2.15	GDP-growth in the OECD area	25
2.16	Unemployment – Sweden, USA and EMU	25
2.17	Brent oil	25
2.18	Swedish exchange rate towards export competitors	25
2.19	Inflow of orders from the export markets, from “KI-barometern”	25
2.20	Inflow of orders from the export markets, from SCB	25
2.21	Trade with goods	26

2.22	Level of stocks	26
2.23	GDP and real disposable income	26
2.24	Household saving ratio	26
2.25	Industrial production	26
2.26	Production in business sector excl. manufacturing ...	26
2.27	Production in construction sector	27
2.28	Profit share, total economy	27
2.29	Hours worked	27
2.30	Productivity, goods- and services producers	27
2.31	Employment rate 20-64 years	27
2.32	Labour force, actual and potential	27
2.33	Turnover of employment in private sector	28
2.34	New vacancies and notice of dismissal	28
2.35	Lack of labour in service sectors	28
2.36	No. of job openings and unmet demand of labour ...	28
2.37	The Swedish Phillips curve	28
3.1	Number of persons, 16-64 years, outside labour force and in employment	30
3.2	Labour force participation, different age groups	30
3.3	Unused labour supply, millions of hours per week	31
3.4	Unused labour supply, millions of hours per week, men and women	31
3.5	Number of employees, 20-64 years, with temporary employment	31
3.6	Number of employees working more than usual during the week of measurement	31
3.7	No. of employees, 20-64 years, working part time	32
3.8	Number of persons absent from work due to own illness and in employment	32
3.9	Annual net immigration as share of total population 1971-2000	32
3.10	The Beveridge curve for Sweden 1980-2003	33
3.11	Number of persons in distress work, relief work and with recruitment subsidy and unemployment	35
3.12	Wage subsidy in relief work, recruitment subsidy and recruitment incentive, total or as a share of wage for workers in manufacturing 1986-2005	36
3.13	Wage cost per hour in euro, industry and service sectors, 1996-2002	38
3.14	Wage cost per hour in USD, blue-collar workers in industry, 1980-2002	38
3.15	Productivity in manufacturing, 1980-2002 (2006)	38
3.16	Unit labour cost in manufacturing, 1980- 2004 (2006), national currency	39
3.17	Relative unit labour cost, national and common currency and exchange rate, 1980-2006	39
3.18	Profit share, manufacturing, 1980-2002 (2006)	40
3.19	Direct investments in different countries 1998-2003	40

Innehåll

Sammanfattning	4
Konjunkturprognos	9
BILAGA: Tabeller och diagram	22
Tre viktiga frågor för tillväxt	29

TABELLER

1.1	Försörjningsbalans och nyckeltal	5
2.1	BNP, internationellt	9
2.2	Försörjningsbalans	12
2.3	Export och import av varor	13
2.4	Investeringar	14
2.5	Disponibel inkomst och privat konsumtion	15
2.6	Arbetsmarknadsläget	18
2.7	Genomsnittlig arbetad tid	18
2.8	Löneökningar	20
2.9	Bidrag till prisökningen	21
2.10	BNP inom OECD-området	22
2.11	Konsumentpriser inom OECD	22
2.12	Arbetslöshet i procent av arbetskraften, OECD	23
2.13	Lönekostnadsutveckling i näringslivet, OECD	22
2.14	Svensk industris relativa kostnadsläge på exportmarkanden	23
2.15	Bytesbalansen	23
2.16	Investeringar	23
2.17	Löner, priser och privat konsumtion	24
2.18	Produktion inom olika sektorer	24
2.19	Arbetsproduktivitet	24
2.20	Sysselsättningen enligt NR	24
2.21	Arbetsmarknadsläget i tusental	24

DIAGRAM

2.1	BNP i 5 länder	9
2.2	Växelkurs EUR/USD	11
2.3	Svenska växelkurser	12
2.4	BNP i Sverige	12
2.5	Exportvolym	13
2.6	Terms of trade	14
2.7	Bruttoinvesteringar	14
2.8	Privat konsumtion	15
2.9	Produktivitet i näringslivet och industrin	17
2.10	Sjukfrånvaro	18
2.11	Totalt utbud och sysselsättning	20
2.12	Arbetslöshet, total och öppen	20
2.13	Löneökningstakt för arbetare och tjänstemän inom industrin	20
2.14	KPI	21
2.15	BNP-tillväxt inom OECD	25
2.16	Arbetslöshet - Sverige, USA och EMU	25
2.17	Brentolja	25
2.18	Svensk växelkurs mot exportkonkurrenter	25
2.19	Orderingång exportmarknaden, KI-barometern	25
2.20	Orderingång exportmarknaden, SCB	25
2.21	Handel med varor	26

2.22	Ekonomins lagerstock	26
2.23	BNP och real disponibel inkomst	26
2.24	Sparkvot	26
2.25	Industriproduktionen	26
2.26	Produktion övrigt näringsliv	26
2.27	Byggnadsproduktionen	27
2.28	Bruttovinstandel	27
2.29	Arbetade timmar	27
2.30	Produktivitet, varu- och tjänsteproducenter	27
2.31	Sysselsättningsgrad 20-64 år	27
2.32	Arbetskraften och potential	27
2.33	Personalomsättning i privata sektorn	28
2.34	Nyanmälda platser och varsel	28
2.35	Brist på arbetskraft i tjänstebranscher	28
2.36	Lediga jobb och vakanser	28
2.37	Sveriges Phillipskurva	28
3.1	Antal personer, 16-64 år, utanför arbetskraften och antalet sysselsatta	30
3.2	Arbetskraftsdeltagande i olika åldersgrupper	30
3.3	Outnyttjat arbetsutbud, miljoner timmar per vecka ..	31
3.4	Outnyttjat arbetsutbud, miljoner timmar per vecka, män och kvinnor	31
3.5	Antal anställda, 20-64 år, med tillfällig anställning ..	31
3.6	Antal anställda som arbetat mer än vanligt under mätveckan	31
3.7	Antal anställda 20-64 år som arbetar deltid	32
3.8	Antal frånvarande från arbetet pga egen sjukdom samt antalet sysselsatta	32
3.9	Årlig nettoinvandring som andel av total befolkning 1971-2000	32
3.10	Beveridgekurva för Sverige 1980-2003	33
3.11	Antal sysselsatta i reservarbete, beredskaparbete och med rekryteringsstöd samt arbetslösheten	35
3.12	Lönesubvention vid beredskapsarbete, rekryterings- stöd och anställningsstöd totalt eller som andel av industriarbetarlönen 1986-2005	36
3.13	Lönekostnad per timme i euro, industri och tjänstesektorn, 1996-2002	38
3.14	Lönekostnad per timme i USD, arbetare inom industrin, 1980-2002	38
3.15	Produktivitet i industrin, 1980-2002 (2006)	38
3.16	Enhetsarbetskostnad inom industrin, 1980- 2004 (2006), nationell valuta	39
3.17	Relativ enhetsarbetskostnad, nationell och gemensam valuta samt växelkurs, 1980-2006	39
3.18	Vinstandel inom industrin, 1980-2002 (2006)	40
3.19	Direktinvesteringar i olika länder 1998-2003	40

Sammanfattning

Prognosöversikt – Högkonjunktur med låg inflation och för hög arbetslöshet

Den *internationella konjunkturuppgången* har stärkts och fått bredare fäste under 2004. I USA har tillväxten varit hög under en tid. Övergången från en konsumtionsledd tillväxt beroende av mycket expansiv ekonomisk politik till en självbärande utveckling byggd på ökad sysselsättning ser ut att bli lyckosam. Ekonomierna i *EMU-området* har hamnat på efterkälken i den pågående återhämtningen med en inhemsk efterfrågan som tycks förbli för svag. Särskilt i Tyskland och Italien verkar ett mer påtagligt lyft för ekonomierna vara avlägset. Skillnaderna i återhämtningstakt mellan USA och Europa bör ändå minska i och med tillväxten i USA dämpas och utvecklingen i Europa långsamt förbättras.

Den ekonomiska politiken har varit expansiv under senare år, särskilt i USA, och det har bidragit till den internationella konjunkturuppgången. Nu har räntan försiktigt börjat höjas i USA och finanspolitiken kommer också att bli mer åtstramande framöver. Det bidrar till att uppgången tappar en del fart.

Sammanfattningsvis nås kulmen för den globala tillväxten i år men bilden är ljus även de närmaste åren. Ekonomierna i USA, Japan och Kina bromsar visserligen in, men måttligt. Samtidigt ökar farten sakta men säkert i Europa.

Den *svenska BNP-tillväxten* beräknas bli 3,6 procent i år och 2,8 procent både 2005 och 2006. I år drivs efterfrågetillväxten av en mycket stark utveckling av nettoexporten. Snabb exportuppgång går hand i hand med en förhållandevis svag importökning. Även bortsett från effekten av att antalet arbetsdagar är fler än i fjol när BNP-tillväxten sin kulmen i år. Exportens ökningstakt förutses komma att dämpas framöver samtidigt som importen väntas öka snabbare. För fortsatt acceleration av tillväxten krävs då att inhemsk efterfrågan tar över som motor för konjunkturutvecklingen. En förhållandevis ljus bild med en stabil ökningstakt för hushållens konsumtion på dryga 2 procent samtidigt som investeringarna tar fart räcker inte riktigt till för det.

Ökningen av BNP bedöms inte räcka till för att generera mer än en förhållandevis långsam uppgång av sysselsättningen. I år åstadkoms den starka produktionsökningen med hjälp av ökande medelarbets-tid och stark produktivitet-utveckling. Antalet sysselsatta minskar med drygt 20 000 personer. De närmaste åren bedöms produktions-tillväxten bli gradvis mer sysselsättnings-intensiv. Produktivitetens ökningstakt avtar och medel-

arbetstiden ökar bara svagt. År 2005 och 2006 bedöms sysselsättningen öka med ca 30 000 respektive ca 40 000 personer.

Införandet av det s.k. friåret och en satsning på vidareutbildning i kommunerna står för en del av sysselsättningsökningen både 2005 och 2006. Friåret innebär också att den reguljära sysselsättningen ökar mindre än sysselsättningen som helhet. Sysselsättningsmålet, att 80 procent av åldersgruppen 20-64 ska vara reguljärt sysselsatta, nås inte på långa vägar.

Den öppna arbetslösheten bedöms ha kulminerat under våren i år och sjunker nu långsamt i samband med att antalet deltagare i arbetsmarknadspolitiska program ökar. Summan av öppet arbetslösa och programdeltagare – den totala arbetslösheten – börjar minska först nästa år när sysselsättningen vänder uppåt. Den öppna arbetslösheten bedöms år 2006 bli 4,8 procent som års-genomsnitt och 4,5 procent i slutet av året. Den totala arbetslösheten bedöms år 2006 vara ca 7 procent i slutet av året.

Nivån på de avtal som nu finns på plats tillsammans med det faktum att efterfrågan på arbetskraft inte bedöms tillta i mer än måttlig takt pekar mot en löne-utveckling på 3-3,5 procent de närmaste åren. Tillsammans med den produktivitet-utveckling som ligger i prognosen så innebär det en förhållandevis svag utveckling av enhetsarbetskostnaden. Löneinflationen utgör därmed inget hot mot Riksbankens inflationsmål.

Vår inflationsbedömning pekar entydigt mot att Riksbanken inte behöver göra sig någon brådska med en räntehöjning. Trots att vi räknar med stigande vinstmarginaler innebär ett lågt inhemskt kostnadstryck och svag importprisutveckling att inflationen inte når upp till 2 procent på två års sikt.

Överhettning eller inte överhettning – det är den stabiliseringspolitiska frågan

Höstens stabiliseringspolitiska diskussion kommer att kretsa kring vad som är rätt tidpunkt för en räntehöjning. Mantrat för dagen är att successivt stigande kapacitetsutnyttjande innebär att penningpolitiken måste stramas åt. Ju längre in i högkonjunkturer vi kommer, desto närmare rycker en räntehöjning. De flesta bedömare talar om en räntehöjning kring årsskiftet.

Samtidigt anses (av ekonomkåren) en mer expansiv finanspolitik som uteslutet. Det skulle enbart förstärka konjunktursvängningarna och leda till att räntan behöver höjas snabbare.

Försörjningsbalans och nyckeltal Procentuell förändring

	2003	2004	2005	2006
Privat konsumtion	1,9	2,1	2,2	2,3
Offentlig konsumtion	0,6	1,0	1,5	1,0
Investeringar	-2,0	2,9	5,3	6,8
Lagerinvesteringar*	0,2	-0,3	0,3	0,0
Export av varor och tjänster	5,5	11,0	7,5	7,0
Import av varor och tjänster	5,0	7,1	8,6	7,5
BNP	1,6	3,6	2,8	2,8
<i>Nyckeltal:</i>				
Sysselsättning	-0,2	-0,5	0,7	1,0
Arbetslöshet, total**	6,7	7,5	7,3	7,0
Arbetslöshet, öppen ***	4,9	5,5	5,1	4,8
Sysselsättningsgrad 20-64	77,6	76,9	76,9	77,2
Timlön	3,5	3,3	3,3	3,3
Konsumentpriser (IPI)	2,5	1,5	1,4	1,6
Real disponibel inkomst	0,5	1,4	1,9	2,3
Bytesbalans ****	5,7	7,0	6,8	6,8
* förändring i procent av föregående års BNP				
** procent av totalt utbud				
*** procent av arbetskraften				
**** procent av BNP				

Tabell 1:1

Källa: SCB samt egna beräkningar

Vi menar att risken för en överhettning har överdrivits. Vi menar alldeles särskilt att frågan om överhettning är för tidigt väckt. Så länge som arbetsmarknaden förblir svag är en bestående hög arbetslöshet det stora orosmolnet, inte inflationen.

Vår bedömning av det nuvarande läget i den svenska ekonomin pekar mot att överhettning inte kommer att bli ett problem inom de närmaste åren. Risken är snarare att konjunkturuppgången tappar fart innan den på allvar har nått arbetsmarknaden. Den stora faran är därför att sysselsättningen inte kommer igång på allvar och att arbetslösheten biter sig fast. Det finns flera skäl för en sådan syn.

För det första menar vi att optimismen om efterfrågeutvecklingen 2005 och 2006 på sina håll är väl stor. Exporten dämpas och importen tar fart. Inhemsk efterfrågan utvecklas stabilt men inte tillräckligt starkt för att ta över stafettpippen från nettoexporten när dess bidrag till BNP-tillväxten minskar markant.

Vidare så ökar visserligen sysselsättningen de när-

maste åren, men vår bedömning är att ökningstakten blir medioker. Lågkonjunkturen dröjer sig kvar på arbetsmarknaden. En hög arbetslöshet, som vida överstiger varje rimlig uppskattning av den s.k. jämviktsarbetslösheten, innebär att det finns arbetskraftsreserv att tillgå vid en ökad efterfrågan på arbetskraft. Arbetslöshetens sammansättning torde också vara gynnsam både med avseende på utbildningsnivå och regional fördelning. Den långsamma uppgång i sysselsättningen som vi ser framför oss innebär att risken för bristsituationer och flaskhalsar är begränsad.

Det finns också inslag av flexibilitet på arbetsmarknaden som gör att en uppgång kan komma att se annorlunda ut jämfört med tidigare uppgångar. Ett exempel är att olika former av tillfälliga anställningar ger arbetsgivarna frihet att med kort varsel variera arbetsstyrkan. Under 1990-talet gick andelen med tillfällig anställning från knappt 8 till drygt 14 procent. En större andel av de anställda kvinnorna än männen har tillfällig anställning. Vidare har andelen anställda som arbetade mer än vanligt minskat under 2000-talet. Om vi antar att variationerna styrs av arbetsgivarnas behov så finns i övertidsarbete en betydande reserv att snabbt använda. Ett förhållandevis lättillgängligt tillskott till arbetskraften finns i de ofrivilligt deltidsarbetande.

Sammanfattningsvis är vår syn på det nuvarande läget i den svenska ekonomin att risken för bestående hög arbetslöshet är ett allvarigare problem än risken för överhettning. Det får konsekvenser för vår syn på *penning- och finanspolitiken*.

LO-ekonomerna och andra har kritiserat Riksbanken för att ha varit för senfärdig med att genomföra de räntesänkningar som sent omsider kom i våras. Därmed togs inte det utrymme som, givet inflationsmålet, fanns att stimulera ekonomin till vara och konjunkturedgången har blivit mer utdragen än nödvändigt. Riksbanken tecknade en felaktig bild av arbetsmarknaden i slutet av 2003. Löneutvecklingen överskattades och produktivitetssuppgången underskattades grovt. Kostnadstrycket i ekonomin överdrevs.

I dagsläget signalerar Riksbanken att tidpunkten för en räntehöjning rycker närmare. Vi menar att Riksbanken kan och bör vänta med räntehöjningar tills en tydlig och varaktig förbättring syns på arbetsmarknaden. Det duger inte att motivera en räntehöjning med allmänt tal om att allt eftersom konjunkturen förbättras kommer en vändning på arbetsmarknaden närmare. Med rimliga antaganden om löner och produktivitet går det inte att motivera en räntehöjning så snart som det nu talas om. Vår inflationsbedömning pekar entydigt mot att Riksbanken inte behöver göra sig någon brådska med en räntehöjning. Trots att vi räknar med stigande vinstmarginaler innebär ett lågt inhemskt kostnadstryck och svag

importprisutveckling att inflationen inte når upp till 2 procent de närmaste åren.

LO-ekonomerna efterlyste i vårens Ekonomiska Utsikter efterfrågestimulanser och särskilda insatser mot den höga arbetslösheten. Det handlade om genomförandet av det fjärde steget i kompensationen för egenavgifterna, ROT-avdrag, ökat antal deltagare i konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiska program och stöd till kommunerna för att värna sysselsättningen.

Ett ROT-avdrag har införts och en ökning av programvolymerna har påbörjats. I höstens budget aviseras bl a genomförandet av sänkt inkomstskatt nästa år genom att ytterligare ett steg i kompensationen för egenavgifterna tas samt 6 miljarder kronor i sysselsättningsstöd till kommunerna. De ska konstateras att åtgärderna kommer senare än vad som hade varit önskvärt, men bättre sent än inte alls. De kritiska ser bara risken för överhettning, men inte risken för att arbetsmarknadens förbättring blir för svag. Finanspolitiken måste ta ansvar för sysselsättningen. Vi menar att inflationsutsikterna är gynnsamma de närmaste åren och att rådslan för överhettning är överdriven. Det finns ett utrymme för stimulansåtgärder.

Vi har i prognosen antagit att växelkursen är oförändrad de närmaste åren. Sannolikheten för att kronan stärks bedöms dock vara betydande. Det kan komma att ske därför att dollarn på sikt bör komma att försvagas. Framför allt är dock skälet att den svenska konkurrenskraften är stark. Konkurrenskraften har stärkts under en följd av år. Det kan också beskrivas som att den *reala* växelkursen försvagats. En starkare real växelkurs kan komma till stånd genom att lönerna ökar snabbare i Sverige jämfört med omvärlden, att produktiviteten ökar långsammare eller att den nominella växelkursen stärks. Den reala växelkursens försvagning har möjliggjorts genom en mycket kraftig rationaliseringstakt i främst industrin och har fört med sig att allt större volymer kunnat produceras och säljas utomlands.

Den stora sannolikheten för att växelkursen kommer att förstärkas och den låga risken för att inflationen kommer att hamna över 2 procent talar för en fortsatt expansiv penningpolitik. En räntehöjning kommer att bidra till en ökad sannolikhet för en växelkursförstärkning samtidigt som ekonomins resurser inte utnyttjas fullt ut.

Finans och penningpolitiken måste också beakta de stora överskotten i bytesbalansen. Överskotten är önskvärda genom att ökar konsumtionsutrymmet längre fram i tiden men de håller samtidigt i nuläget tillbaka efterfrågan i ekonomin.

Rollfördelningen mellan penning- och finanspolitiken

En viktig principiell fråga är vilken roll penningpolitiken kan och ska spela i stabiliseringspolitiken. Enligt den gängse ekonomuppfattningen är det Riksbanken som har huvudansvaret för stabiliseringspolitiken vid rörlig växelkurs, finanspolitikens bidrag är de automatiska stabilisatorerna. Riksbanken har ansvaret för att hålla den genomsnittliga inflationen nära 2 procent på lång sikt. Därutöver ska banken också med hjälp av räntepolitiken se till att det inte uppstår vare sig för stark eller för svag efterfrågan på varor och tjänster på kort sikt. Det är knappast förvånande att det kan uppstå svårigheter när två mål ska uppnås med ett medel, reporäntan. Vi menar att Riksbanken lyckats med att hålla nere inflationen, men knappast med att stabilisera den och definitivt inte med att stabilisera efterfrågan, produktion och sysselsättning. Vår syn är att finanspolitiken har en viktig roll, utöver de automatiska stabilisatorerna, att spela i stabiliseringspolitiken och att *rollfördelningen* mellan penning- och finanspolitiken när det gäller stabilisering noga måste övervägas.

Vi vill därför att regeringen tydligt deklarerar att den kommer att ansvara för att stabilisera den reala ekonomin, d v s produktion och sysselsättning.

Det är uppenbart att finanspolitiken har betydelse för hur ekonomin utvecklas på kort sikt. Den expansiva finanspolitiken 2002 bidrog exempelvis till en mycket högre tillväxt i Sverige jämfört med euroområdet. För att göra finanspolitikens roll i stabiliseringspolitiken tydlig och effektiv bör den inordnas i ett enkelt och begripligt regelverk. Några av huvudpunkterna i ett sådant regelverk bör vara att:

- *Ett nytt mål för finanspolitiken införs.* Till målen om överskott i de offentliga finanserna och utgiftstak läggs ett nytt: finanspolitiken ska förebygga och motverka såväl lågkonjunktur som överhettning.
- *Kommunernas inkomster jämnas ut över tiden.* Kommunernas och landstingens budgetar tenderar att bli medcykliska med för stora utgifter i högkonjunkturer och för små i lågkonjunkturer. En utjämning av kommunernas inkomster är därför önskvärd. I nuläget bidrar minskande inkomster till att återhämtningen i svensk ekonomi blir långsammare än nödvändigt. Den kommunala konsumtionen dämpas samtidigt som hushållens köpkraft dämpas genom höjda skatter och avgifter.
- *En sysselsättningsmarginal i budgeten införs.* Det måste ges ökat utrymme för automatiska stabilisatorer (arbetslöshetsersättning) och halvautomatiska stabilisatorer (aktivitetsstöd och utgifter för exempelvis arbetsmarknadsutbildning) vid oväntade för-

ändringar i arbetslösheten. Regeringen har aviserat att en sysselsättningsmarginal ska införas 2007.

- *Ett ramverk för att snabbt kunna påverka konjunkturen tillskapas.* Riksdagen och regeringen måste ges möjligheter att snabbt, med i förväg anvisade instrument, kunna vidta åtgärder för att påverka konjunkturen. Det kan t ex handla om förändringar av momsen, arbetsgivaravgiften eller inkomstskatten för att snabbt höja/sänka aktiviteten i ekonomin. Förändringarna måste tas tillbaka när konjunkturen vänder.

Ett regelverk kan bidra till att skapa långsiktighet i finanspolitiken. Långsiktig finanspolitik innebär bl a omsorg om det offentliga sparandet. Just omsorgen om det offentliga sparandet kan vara ett skäl till tveksamhet inför en expansiv inriktning på finanspolitiken de närmaste åren. Målet för det offentliga saldot är att det ska vara 2 procent av BNP över en konjunkturcykel. Den expansiva inriktningen på finanspolitiken gör att överskottet avlägsnar sig från målet 2005 och 2006. En snabbare återgång till överskott i linje med saldomålet skulle å andra sidan dämpa och kanske äventyra återhämtningen på arbetsmarknaden. Det är bara genom att varaktigt höja sysselsättningen som ett ambitiöst överskottsmål blir möjligt. När väl högkonjunkturen fått fäste på arbetsmarknaden måste det offentliga sparandet åter öka.

Vi menar att det både är fel att kritisera finanspolitiken 2006 och att på sommaren 2004 binda upp finanspolitikens utformning hösten 2006. Det visar att nuvarande regelverk gör finanspolitiken onödigt klumpig. Finanspolitikens regelverk synes mer vara utformad för att hålla statsutgifterna stabila eller minska dem som andel av BNP än att bidra till att stabilisera ekonomin.

Arbetsmarknadspolitikens inriktning

Arbetsmarknadspolitikerna är för närvarande inriktad på att, genom att få de arbetsmarknadspolitiska programmen att omfatta fler personer, hålla den öppna arbetslösheten i schack. Det är naturligt när den öppna arbetslösheten hastigt stiger från 4 till 6 procent. Vi menar att en ytterligare ökning av programvolymerna kan vara på sin plats. Men vi är bestämda motståndare till det s k friåret. Denna reform tränger undan andra åtgärder som är direkt ämnade att hjälpa dem som är arbetslösa.

Den inriktning på arbetsmarknadspolitikerna som vi förordar är att efter hand öka inslaget av strukturellt verkande åtgärder. För att sänka arbetslösheten från 6 till 4 procent behövs stimulans av allmän efterfrågan och fler i program. För att komma vidare måste det också till en politik som påverkar jämviktsarbetslösheten. En sådan åtgärd är att med hjälp av sysselsättningssubventioner få

även de i arbete som av något skäl, tillfälligt eller permanent, har låg produktivitet. Behovet av sysselsättningssubventioner har också bäring på frågan om inte ekonomins omvandling går för snabbt och har ett för högt pris i termer av tillgängliga arbetstimmar som inte tas till vara.

Det är samhällsekonomiskt mycket lönsamt att subventionera anställningen av dem som inte får arbete till normala avtalsenliga löner. Vår bild är att väsentligt mer resurser behövs för att subventionerna sysselsättningen för dem som har nedsatt produktionsförmåga. Det är dessvärre inte den väg som regering och riksdag nu väljer. År 2003 var 12 procent av befolkningen långtids-sjukskriven (mer än 6 månader) eller förtidspensionerad men bara 2 procent befann sig i olika former av subventionerad sysselsättning.

Vi ser också att ambitionerna när det gäller att motverka arbetslöshet med hjälp av sysselsättningssubventioner har minskat under 1990-talet. 1994 var det år under 1990-talet då flest personer fick något konjunkturberoende sysselsättningsstöd. Det året fick mindre än en tiondel av den totala arbetslösheten – antalet öppet arbetslösa och inskrivna i konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiska program – ett sysselsättningsstöd. När arbetslösheten var som högst under 1980-talet fick mer än en femtedel av de arbetslösa beredskapsarbete eller rekryteringsstöd.

Vitsen med sysselsättningssubventioner är inte att generellt minska företagets kostnader för arbetskraft. Vitsen är att kompensera de arbetsgivare som anställer människor vars produktivitet understiger de avtalade lägsta lönerna. När arbetsgivaren får bidrag till en del av lönekostnaden för dem som har bristande kapacitet exempelvis på grund av dålig hälsa eller för att de har tappat förmåga genom att vara utan arbete under en längre period, kan dessa konkurrera om jobben på samma villkor som andra. Det effektiva arbetsutbudet ökar därmed.

Regeringens minskade ambitioner att motverka arbetslösheten med hjälp av sysselsättningssubventioner tar sig också uttryck i en allt lägre subventionsgrad. Vi ser att subventionsgraden för alla anställningsstöd, med undantag för det särskilda anställningsstödet och den nya försöksverksamheten med anställningsstöd för de som har varit sjukskrivna i mer än två år, har urholkats sedan de infördes och numera i bästa fall är omkring 40 procent i normala lönelägen. I stället för att höja subventionsgraden i de arbetsmarknadspolitiska stöd som syftar till att ge arbetslösa eller arbetshandikappade anställning väljer regeringen och dess samarbetspartier nu att satsa på friår som syftar till att ge arbetstagare möjlighet till rekreation, kompetenshöjning eller start av eget företag.

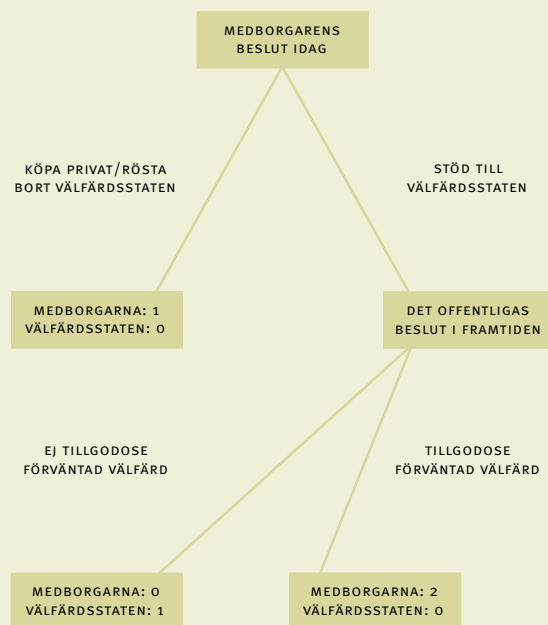
Fokus på kostnadsläget

Utvecklingen under 1990-talet och 2000-talet har inneburit en långsiktig förbättrad konkurrenssituation för den svenska industrin. Vi har under perioden haft en snabb till mycket snabb produktivitet utveckling, samtidigt som lönerna ökat i måttlig takt. Detta ger en utveckling mot ett förbättrat kostnadsläge, till skillnad mot exempelvis Tyskland som har löner i nivå med den svenska industrin men med en betydligt långsammare produktivitet ökning bakom sig. LO-ekonomerna bedömer även att kostnadsläget kommer att förbättras ytterligare, om än svagt, under 2005 och 2006. Detta trots att växelkursen inte beräknas ge något positivt bidrag.

Utvecklingen med snabb produktivitet ökning och måttlig löneökningstakt ger ett förbättrat vinstläge för företagen. Vinstandelen i industrin beräknas stiga från 34 procent 2002 till cirka 38 procent 2006. Att Sverige är ett land med mycket gott investeringsklimat kan även utläsas ur de volymer direktinvesteringar som varje år flyter in i landet.

Tillitsproblemet

En långsiktig finanspolitik, med ett tydligt regelverk och ett överskottsmål som respekteras, behövs för att medborgarna skall kunna lita på att staten i framtiden tillhandahåller de välfärdstjänster man efterfrågar. Situationen kan analyseras som ett enkelt spelteoretiskt problem, i enlighet med figuren nedan.¹ Medborgarna står idag inför ett val att antingen stödja välfärdsstaten genom att rösta för dess upprätthållande, eller att inte stödja välfärdsstaten genom att rösta för dess avskaffande och genom att köpa privata försäkringar. Anta att medborgarna föredrar att välfärden finansieras offentligt (värde 2) framför att den finansieras privat (värde 1) samt föredrar en privatfinansierad välfärd framför att inte få någon välfärd alls (värde 0). Detta betyder emellertid inte nödvändigtvis att medborgarna väljer att stödja välfärdsstaten. Medborgarnas val beror på hur de tror att staten kommer att bete sig i framtiden när medborgarna som idag betalar skatt behöver välfärdsstatens tjänster. Det finns en risk att staten uppfattar det som enklare att låta bli att planera för framtidens välfärdsutgifter och därmed väljer alternativet att inte tillgodose den välfärd medborgarna förväntar sig (vi antar värde 1 för staten) framför alternativet att planera och fatta svåra beslut så att framtidens välfärd kan tillgodoses (vi antar värde 0 för staten). När medborgarna ser att staten idag för en oansvarig finanspolitik – exempelvis utan överskottsmål, den demografiska utmaningen till trots – kommer medborgarna att börja misstänka att staten inte kommer att ha tillräckliga resurser att lägga på framtidens välfärd. Medborgarna inser då att deras val inte står mellan offentlig och privat välfärd utan mellan ingen välfärd och privat välfärd.

Ställd inför detta val föredrar medborgarna självfallet privat välfärd och de väljer därför att köpa privata välfärdsförsäkringar eller att rösta bort välfärdsstaten. Slutsatsen är att även om alla medborgare föredrar en offentlig välfärd så kan bristande tillit leda till val av privata alternativ.

¹ Förhållandet mellan medborgarna och staten analyseras här i form av ett spel som brukar kallas "hold-up"-problemet i den ekonomiska litteraturen.

Konjunkturprognos

Den internationella utvecklingen

Den internationella konjunkturuppgången har stärkts och fått bredare fäste under 2004. Utvecklingen pekar uppåt på de flesta håll. I USA har tillväxten varit hög under en längre tid. Övergången från en konsumtionsledd tillväxt beroende av mycket expansiv ekonomisk politik till en självbärande utvecklingen byggd på ökad sysselsättning tycks kunna komma att fungera. Sommarens lite svagare statistik till trots talar ändå det mesta för en stabil uppgång om än inte med samma höga fart som i våras.

Ekonomierna i EMU-området har hamnat på efterkälken i den pågående återhämtningen med en inhemsk efterfrågan som tycks förbli svag. Särskilt i Tyskland och Italien verkar ett mer påtagligt lyft för ekonomierna vara avlägset. Skillnaderna i återhämtningstakt mellan USA och Europa bör ändå minska i och med tillväxten i USA dämpas och utvecklingen i Europa långsamt förbättras.

I Asien kännetecknas ekonomierna av fortsatt uppsving. Den kinesiska ekonomin är på väg mot överhettning och en åtstramning har inletts. I Japan är återhämtningen starkare och bredare än vad som tidigare förväntades.

Den ekonomiska politiken har varit expansiv under senare år, särskilt i USA., och det har bidragit till den internationella konjunkturuppgången. Nu har räntan försiktigt börjat höjas i USA och finanspolitiken kommer också att bli mer åtstramande framöver. Det bidrar till att uppgången tappar en del fart.

Sammanfattningsvis nås kulmen för den globala tillväxten i år men bilden är ljus även för de närmaste åren. Ekonomierna i USA, Japan och Kina bromsar visserligen in, men måttligt. Samtidigt ökar farten sakta men säkert i Europa.

USA

Under 2000-talets första år undveks en djupare nedgång i USAs ekonomi med hjälp av mycket expansiv ekonomisk politik. Trots svag arbetsmarknad hölls den privata konsumtionen uppe genom låga räntor, skattelättnader och höga offentliga utgifter. De finans- och penningpolitiska stimulanserna har också varit en förutsättning för senare års återhämtning.

Under andra halvåret i fjol lyfte USA-ekonomin. Investeringarna sköt fart och tog över som den viktigaste drivkraften bakom tillväxten. Investeringssuppgången grundades på hög produktivitet och kraftigt stigande vinster i de amerikanska företagen. I våras ljusnade läget på arbetsmarknaden och därmed var den sista pusselbiten på plats för en lyckosam återhämtning.

BNP i fem länder

Årlig procentuell förändring

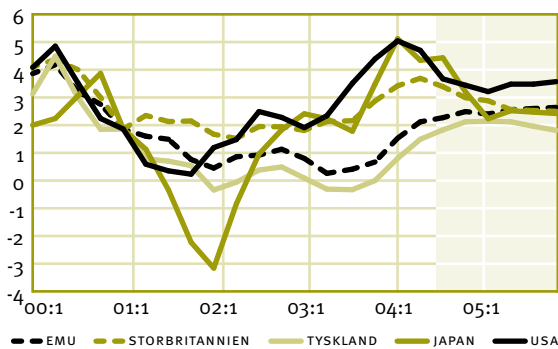

Diagram 2:1

Källa: EcoWin samt egna beräkningar

BNP, årlig förändring

	2003	2004	2005	2006
USA	3,1	4,2	3,4	3,2
Japan	2,7	4,3	2,4	1,8
Tyskland	-0,1	1,6	2,0	2,0
UK	2,2	3,4	2,6	2,5
OECD	2,2	3,5	3,0	2,9
EMU-12	0,5	1,9	2,3	2,3
NORDEN	1,2	3,1	2,8	2,6
Exp.markn.vägd	1,1	2,7	2,6	2,5

Tabell 2:1

Källa: OECD samt egna beräkningar

En nyckelfråga framöver är om en uthållig uppgång i sysselsättningen ska kunna göra uppsvinget självgående när nu såväl penning- som finanspolitiken blir mindre expansiv. Den finanspolitiska stimulansen har redan minskat och en period med räntehöjningar har inletts.

Efter en kraftig uppgång i sysselsättningen i maj följde betydligt svagare siffror under sommaren samtidigt som BNP-statistiken för andra kvartalet var sämre än väntat. De mest optimistiska förhoppningarna tycktes ha kommit på skam. Styrkan i tillväxten verkar dock sedan ha repat sig och vår bedömning är att den amerikanska ekonomin klarar att vidmakthålla en hög aktivitet men att BNP-tillväxten tappar fart. En hög aktivitet kräver att sysselsättning och löner utvecklas gynnsamt.

Annars finns risk för att den privata konsumtionen bromsar in kraftigt.

Det ska sägas att en något mer dämpad uppgång i USA kan vara av godo. En mycket snabb uppgång kan utlösa en stor ränteuppgång som hämmar investeringarna internationellt.

Europa

I Europa har konjunkturutvecklingen släpat efter den i övriga regioner under flera år och läget väntas bara ljusna i begränsad omfattning. Det är främst den växande efterfrågan i omvärlden som sätter avtryck i exportens utveckling.

IEMU-området är tillväxten fortfarande klen. Det är i första hand exporten som driver den försiktiga uppgång som kan skönjas. Den uppgång i inhemsk efterfrågan som krävs för att återhämtningen ska få stadga låter vänta på sig. Svagt konsumentförtroende håller tillbaka hushållens utgifter och håller uppe sparandet.

Den europeiska centralbankens (ECB) penningpolitik är expansiv med en styrränta på 2 procent, medan finanspolitiken däremot snarast är åtstramande. Det beror mycket på att Tysklands och Frankrikes offentliga underskott är större än, enligt stabilitets- och tillväxtpakten, tillåtna 3 procent.

Inflationen väntas förbli låg. ECB:s syn tycks vara att kraften i den nuvarande återhämtningen är för svag för att inflationen ska hota att ta fart. Man gör bedömningen att inflationen kommer att minska till under 2 procent under loppet av nästa år – förutsatt att inte oljepriset förblir mycket högt under lång tid. Det innebär att ECB inte kommer att göra sig någon brådska med en uppdragning av räntan.

Arbetslösheten väntas som bäst minska marginellt de närmaste åren. Regler på arbetsmarknaden har förhindrat en stor anpassning nedåt av arbetsstyrkan under konjunkturedgången. Det innebär att det kommer att finnas övertalighet/överkapacitet en bit in i återhämtningsfasen som först måste betas av innan sysselsättningen kan öka påtagligt.

Skillnaden mellan en exportsektor som går bra och en inhemsk ekonomi som går mindre bra är särskilt tydlig i Tyskland, medan Frankrike och vissa andra länder uppvisar en mer balanserad tillväxt.

I **Tyskland** löper den hyggliga expansionstakten under andra kvartalet risken att bromsas framöver beroende på svag arbetsmarknad och, i någon mån, det höga oljepriset. Få tecken på förbättringar när det gäller investeringarna och hushållens konsumtion betyder att tysk ekonomi kännetecknas av ett fortsatt starkt beroende av utrikeshandeln.

De tyska hushållens konsumtion utvecklas svagt. Det dystra stämmningsläget bland hushållen sammanhänger dels med svag arbetsmarknad, dels med en oro

för den reformeringen av socialförsäkringssystemen som pågår. Konsumtionstillväxten och därmed konjunkturåterhämtningen hämmas också av den lönepress som råder. Arbetsmarknadsreformer som dramatiskt försämrar villkoren för de långtidsarbetslösa kommer att ändra balansen på arbetsmarknaden och hålla tillbaka löneutvecklingen. Därtill kommer flera uppmärksammade överenskommelser om utökad arbetstid utan extra betalning.

Den ekonomiska aktiviteten i **Storbritannien** är stark. BNP-tillväxten har främst drivits av snabbt stigande privat konsumtion, stimulerad av höga husprisökningar och växande inkomster. Nu breddas tillväxten genom en återhämtning för exporten. Penningpolitiken har stramats åt, inte minst för att kyla av kredit- och fastighetsmarknaden, och det gör att tillväxten gradvis dämpas de närmaste åren.

Gemensamt för de **nordiska länderna** är att hushållens konsumtion är den viktigaste drivkraften för BNP-tillväxten. Starkare internationell konjunktur medför dock att uppgången breddas genom förbättrade utsikter för exporten.

Danmark är inne i en återhämtning efter ett mycket svagt 2003. Stark konsumtionstillväxt understöds till en början av låga räntor, finanspolitiska lättnader och höga huspriser. På sikt väntas ökad sysselsättning bidra till att hålla igång konsumtionen.

Den norska ekonomin kännetecknas av hög aktivitet. Stora räntesänkningar och en försvagad valuta har fått tillväxten att vända upp efter en svag utveckling under 2003. Uppgången i ekonomin väntas fortsätta med privat konsumtion och oljeinvesteringar som viktigaste drivkrafter. Den norska inflationen är mycket låg trots att Norges bank har sänkt styrräntan till 1,75 procent och att valutan tidigare försvagades. Norges bank har signalerat att räntan kommer att hållas låg en lång tid framöver.

Finland har klarat sig hyggligt genom de senaste årens internationella lågkonjunktur. Till stor del sammanhänger det med att en expansiv finanspolitik har stimulerat den privata konsumtionen. Låg inflation och sänkta skatter ger fortsatt stöd åt konsumtionen framöver. Exportens återhämtning har varit trögare än vad som har varit vanligt vid en internationell konjunkturuppgång, men väntas ta fart efter hand.

Asien

Japan och särskilt **Kina** tillhör tättklungan i den internationella konjunkturuppgången. Liksom i USA väntas BNP-tillväxten i dessa länder nå sin kulmen i år, men även för åren därefter väntas en hög tillväxttakt.

Utsikterna för den ekonomiska utvecklingen i Japan i år och nästa år är de bästa sedan 15 år tillbaka. Uppsvinget i den japanska ekonomin som tog sin början mot

slutet av 2003 har varit överraskande starkt. Exporten har haft god draghjälp från den höga tillväxten i Kina, men även investeringsaktiviteten har ökat.

Nästa år dämpas exporten i spåren av lägre tillväxt i Kina och USA. Om den exportledda tillväxten ska kunna avlösas av en bredare uppgång måste den privata konsumtionen öka snabbare. Tecken på en starkare arbetsmarknad ger visst hopp om en sådan utveckling. Mycket talar ändå för en påtaglig inbromsning av den japanska tillväxten och det är därmed en öppen fråga hur pass uthålligt det nuvarande uppsvinget i den japanska ekonomin blir.

Den kinesiska ekonomin visar tecken på överhettning. Tillväxttakten för BNP och investeringarna anses ohållbart höga och myndigheterna signalerar att man vill svalka av ekonomin. Det sker bl a genom återhållsam kreditgivning till överhettade sektorer och en uppbromsning av de offentliga investeringarna. En lyckad avkyllning av den kinesiska ekonomin väntas leda till att BNP-tillväxten avtar efterhand till en mer hållbar nivå på 7-8 procent de närmaste åren.

Oljepriset

De senaste åren har oljepriset trendmässigt klättrat uppåt och under sommaren och inledningen av hösten i år har det tidvis legat runt 45 dollar per fat.

Den grundläggande orsaken till det stigande oljepriset är kraftigt ökande global efterfrågan, inte minst i Kina och Indien. Samtidigt har utbudsförhållandena blivit osäkrare. Det har handlat om oroligheter i oljeproducerande stater som Nigeria och Venezuela, störningar av oljeproduktionen i Irak samt konflikten mellan den ryska regeringen och oljebolaget Yukos. Därtill kommer rädslan för terrorattentat i t ex Saudiarabien. Det talas om en politisk riskpremie på i storleksordningen 10 dollar per fat.

Vårt oljeprisantagande för de närmaste åren bygger på att produktionskapaciteten på sikt byggs ut, en något svagare efterfrågan samt att den politiska riskpremien faller tillbaka. Oljepriset antas vara 40 dollar i slutet av i år, 35 dollar i slutet av 2005 och 30 dollar i slutet av 2006.

Ett högre pris skulle bromsa tillväxten, men inte på något dramatiskt sätt. Oljeberoendet har minskat mycket både i OECD och Sverige jämfört med för 20-30 år sedan. En rimlig tumregel med stöd i tillgängliga beräkningar är att ett 10 dollar per fat permanent högre oljepris drar ner tillväxten och upp inflationen med runt en halv procentenhet.

En oljeprisuppgång ger både en inflationsimpuls och en bromsande effekt på tillväxten. Det kan innebära ett dilemma för penningpolitiken. Den vanliga, och rimliga, ansatsen bland centralbanker är att lägga större vikt vid den åtstramande effekten, såvitt inte ett högre oljepris

sprider sig vidare i ekonomin eller leder till högre inflationsförväntningar.

Dollarkursen

Vi väljer att räkna med en oförändrad dollarkurs de närmaste åren. Det är mer ett tekniskt antagande än en prognos. USA:s fortsatt stora bytesbalansunderskott talar för en betydligt svagare dollarkurs, åtminstone på sikt. Bytesbalansunderskottet måste täckas med ett ständigt inflöde av kapital från omvärlden för att mildra deprecieringstrycket. I nuläget är det i hög utsträckning asiatiska centralbanker som håller dollarn under armarna med syftet att hålla sina egna valutor stabila mot dollarn. Därigenom är det euron som drabbas när dollarn försvagas. Det finns signaler om att Kina tänker gå mot ett system med en flexibel valutakurs. Det skulle lätta på anpassningsbördan för eurons (och kronans) del.

Växelkurs

EUR/USD

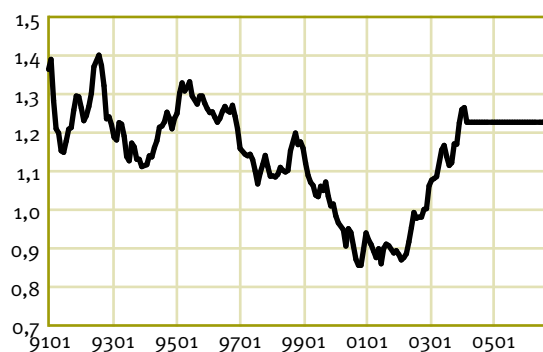

Diagram 2:2

Källa: Riksbanken samt egna beräkningar

Den svenska utvecklingen

Under de senaste kvartalen har efterfrågetillväxten drivits av en överraskande stark utveckling av nettoexporten. Hushållens konsumtion har sedan ett par år tillbaka utgjort en stabil "bottenplatta" för tillväxten med en ökningstakt runt 2 procent. Under andra kvartalet i år vände också investeringarna uppåt och därmed har konjunkturuppgången fått ett bredare fäste. Skillnaden mellan en "ordinär" konjunkturuppgång och den som är för handen för närvarande är dock nettoexporten. Snabb exportuppgång går hand i hand med en påtagligt svag importtillväxt.

Exportens ökningstakt förutses komma att dämpas framöver samtidigt som importen väntas öka snabbare. För fortsatt acceleration av tillväxten krävs därför att inhemsk efterfrågan tar över som motor för konjunkturåterhämtningen. En förvisso ljus bild med stabil

ökningstakt för den privata konsumtionen samtidigt som investeringarna tar fart bedöms ändå innebära att BNP:s ökningstakt dämpas något framöver.

BNP bedöms öka med 3,6 procent i år och 2,8 procent både 2005 och 2006. Det är respektiveringande siffror men bedöms inte vara tillräckligt för att generera mer än en förhållandevis långsam uppgång av sysselsättningen. I år åstadkoms den starka produktionsökningen med hjälp av ökande medelarbets-tid och stark produktivitet-utveckling. Antalet sysselsatta minskar med drygt 20 000 personer. De närmaste åren bedöms produktions-tillväxten bli gradvis mer sysselsättningsintensiv. Produktivitetens ökningstakt avtar och medelarbets-tiden ökar bara svagt. År 2005 och 2006 bedöms sys-selsättningen öka med c a 30 000 respektive c a 40 000 personer.

Vi har antagit att Riksbankens **styrränta** ligger kvar på 2 procent hela prognosperioden. Vi har också antagit att den svenska **kronans** värde mot andra valutor inte förändras under prognosperioden. Båda dessa antaganden är tekniska till sin natur. Det ska ändå sägas att de gynnsamma inflationsutsikter som ligger i prognosbilden pekar mot att det inte brådskar med en räntehöjning. Vidare finns det skäl som talar för en påtagligt starkare krona. Den svenska industrins konkurrenskraft har förbättrats under senare år och bytesbalansen är mycket stark.

Efterfrågan och produktion

Utrikeshandel

Utrikeshandelns bidrag till BNP-tillväxten beräknas bli så mycket som drygt 2 procentenheter i år. Exporten utvecklas starkt samtidigt som importen väntas bli påfallande låg. 2005 och 2006 dämpas exporttillväxten något samtidigt som importen bedöms ta fart. Bidragen från utrikeshandel till BNP-tillväxten beräknas minska markant.

Den svenska **varuexporten** steg med 5,5 procent 2003 efter ett par svaga år. Hög rationaliseringstakt och gynnsam efterfrågeutveckling för branscher som kemisk industri (läkemedel) och fordonsindustri innebar marknadsandelvinster.

Den internationella konjunkturuppgången har lett till att exportens ökningstakt tilltagit under första halvåret i år. För svensk export är utvecklingen i Europa viktigast och där går konjunkturåterhämtningen tämligen trögt. Bl a mot den bakgrunden har exporttillväxttakten varit överraskande stark. En viktig faktor för den snabba exportökningen är en gynnsam efterfrågesammansättning. För varor som Sverige är stor exportör av ökar efterfrågan särskilt mycket. Hittills i år har ökningstakten för exporten av läkemedel dämpats samtidigt som exporten av fordon hållit farten väl uppe och exporten av teleprodukter ökat kraftigt.

Svenska växelkurser

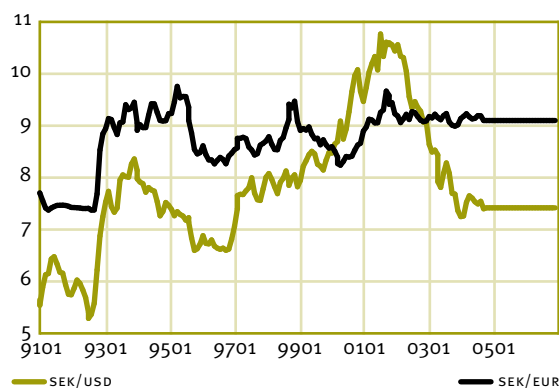

Diagram 2:3

Källa: Riksbanken samt egna beräkningar

BNP i Sverige

Säsongrensade kvartalsvärden

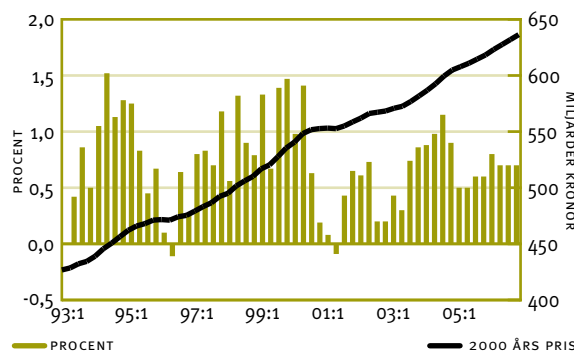

Diagram 2:4

Källa: scb samt egna beräkningar

Försörjningsbalans

Procentuell förändring

	2003	2004	2005	2006
Privat konsumtion	1,9	2,1	2,2	2,3
Offentlig konsumtion	0,6	1,0	1,5	1,0
Investeringar	-2,0	2,9	5,3	6,8
Lagerinvesteringar*	0,2	-0,3	0,3	0,0
Export av varor och tjänster	5,5	11,0	7,5	7,0
Import av varor och tjänster	5,0	7,1	8,6	7,5
BNP	1,6	3,6	2,8	2,8

* förändring i procent av föregående års BNP

Tabell 2:2

Källa: scb samt egna beräkningar

Exportvolym

Årlig procentuell förändring

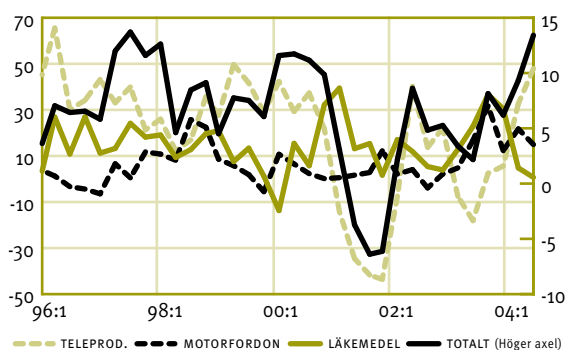

Diagram 2:5

Källa: SCB

Enligt nationalräkenskaperna ökade varuexporten med mer än 10 procent det första halvåret i år jämfört med motsvarande period förra året. Rapporter om god orderingång i bl a Konjunkturbarometern pekar mot att tempot i exportens utveckling kan hållas uppe resten av året.

De kommande åren väntas exporten komma att växa fortsatt starkt. God konkurrenskraft och bra fart på marknadstillväxten borgar för det. Svensk export gynnas av att expansiva investeringar är en framträdande komponent i den internationella konjunkturen. I förhållande till årets uppsving bedöms dock exporttillväxten komma att dämpas något. Det beror framför allt på att efterfrågan på teleprodukter i år är exceptionellt stark på grund av stora europeiska investeringar för att "komma ikapp" och åtgärda den kapacitetsbrist som uppstått under senare år.

Den svenska exportindustrins konkurrensläge framstår som starkt, både vad det gäller kostnadsläge och produktsammansättning. Även om Sverige tillsammans med bl a Tyskland enligt tillgänglig statistik har höga arbetskraftskostnader, så har utvecklingen under senare år varit gynnsam i spåren av lugn löneutveckling och en mycket stark produktivitetutveckling. Konkurrenskraften i termer av arbetskraftskostnad per producerad enhet bedöms de närmaste åren förbättras marginellt.

Tjänsteexporten tog fart igen under förra året efter en svacka under 2002. Särskilt i år, men även åren framöver, väntas fortsatt god tillväxt, inte minst mot bakgrund av sambandet mellan tjänste- och varuexport och en förbättrad internationell konjunktur som innebär ökad efterfrågan på transport- och frakttjänster.

Varuimporten ökade i fjol med drygt 6 procent efter att ha minskat såväl 2001 som 2002. Det första halvåret i år var ökningen enligt nationalräkenskaperna knappa 5 procent jämfört med motsvarande period förra året. Det måste betecknas som en anmärkningsvärt svag ökning med tanke på den påtagligt ökade aktiviteten i ekonomin. En förklaring till den låga importen kan vara de lagerneddragningar som skedde under det första halvåret. Därtill kommer att den särskilt svaga utvecklingen under första kvartalet sammanhänger med minskad import av råolja och petroleumprodukter.

Redan i nationalräkenskaperna för andra kvartalet kan en begynnande uppgång för importen skönjas och handelsstatistiken för juli och augusti pekar mot att importen kan vara på väg att ta fart. Det finns goda argument för en tilltagande import framöver. Importen har under senare år följt exporten nära i spåren beroende på ökad intern handel i företagen – när exporten växer så växer också importen. Den starka export som ligger i prognosbilden borde därför innebära att också importen tar fart. Vidare bedöms lageravvecklingen vara avslutat och för de importtunga maskininvesteringarna väntas en uppgång. Slutligen väntas hushållens konsumtion utvecklas gynnsamt. Det gäller inte minst detaljhandeln med ett förhållandevis högt importinnehåll. Det är dock förvånande att senare tids ökade konsumtion av kapitalvaror inte satt större avtryck i importsiffrorna. Sammantaget tycks det mesta finnas på plats för en betydande uppgång för importen. De närmaste åren bedöms importen öka i samklang med hur övrig efterfrågan och produktionen utvecklas.

Tjänsteimporten utvecklades svagt under inledningen av i år. Utvecklingen bedöms bli gradvis starkare under resten av året för att sedan öka stabilt under de närmaste åren. Utlandsturismen väntas öka, efter en nedgång i fjol, och bättre konjunktur väntas också innebära att efterfrågan på transporttjänster stiger.

Export och import av varor

Procentuell förändring

	2003		2004		2005		2006	
	Volym	Priser	Volym	Priser	Volym	Priser	Volym	Priser
Export	5,5	-2,7	11,0	0,1	7,7	0,4	7,3	-0,2
Import	6,2	-2,9	7,2	1,4	8,9	0,4	7,9	-0,5

Tabell 2:3

Källa: SCB samt egna beräkningar

Kronans förstärkning, hård konkurrens för investeringsvaror – inte minst teleprodukter – samt svag prisutveckling för basindustrins produkter har sammantaget inneburit fallande **exportpriser** på varor under flera år. Under första halvan av i år har exportpriserna letat sig uppåt. Kronan stärks inte längre samtidigt som världsmarknadspriserna på vissa råvaror som stål och metaller utvecklas gynnsamt. De närmaste åren väntas en svag internationell prisbild för bearbetade varor, en marginell kronförstärkning och fortsatt prisfall för teleprodukter hålla tillbaka exportprisutvecklingen. I motsatt riktning verkar internationella prisökningar på vissa råvaror i år och nästa år. Mätt som årsgenomsnitt bedöms exportpriserna bli i stort sett oförändrade i år, öka något nästa år och minska marginellt 2006.

Även **importpriserna** hålls tillbaka av en svag internationell prisutveckling för bearbetade varor och en något starkare växelkurs. Olje- och andra råvarupriser drar upp importpriserna förhållandevis kraftigt i år och ner 2006.

Terms of trade Index 2000 = 1

Diagram 2:6 Källa: scb samt egna beräkningar

För **terms-of trade**, eller bytesförhållandet, mätt som kvoten mellan export- och importpriser i svenska kronor, innebär prognosen små rörelser jämfört med perioden 1998-2002, då bytesförhållandet försämrades markant. Den tendens till stabilisering av bytesförhållandet som ligger i prognosbilden sammanhänger med att prisrörelserna för råvaror bedöms balansera fortsatta prisfall för teleprodukter.

Bytesbalansen förstärks ytterligare i år från en redan hög nivå och stabiliseras sedan vid ca 7 procent av BNP. Demografiska faktorer är en viktig förklaring till den nu långa perioden av stora och stigande bytesbalansöverskott. Ett sparande byggs upp för senare konsumtion. Detta gäller både offentliga och privata pensionstillgångar. Att

fyrtiotalistgenerationen har ett högt sparande är en viktig förklaring till bytesbalansöverskottet. Likväl är överskotten ett styrketecken för den svenska ekonomin och kan innebära ett skäl till en kronförstärkning.

Investeringar

Investeringarnas bidrag till BNP-tillväxten bedöms i år slå om till ett positivt bidrag på 0,5 procentenheter från ett negativt bidrag i fjol. Bidraget ökar sedan gradvis 2005 och 2006.

Bruttoinvesteringar Säsongrensade kvartalsvärden

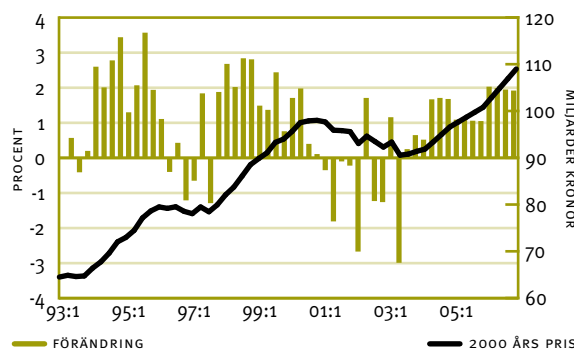

Diagram 2:7 Källa: scb samt egna beräkningar

Investeringar Procentuell volymförändring

	2003	2004	2005	2006
Totalt	-2,0	2,9	5,3	6,8
Bostäder	3,6	11,0	8,8	8,9

Tabell 2:4 Källa: scb samt egna beräkningar

De totala **fasta bruttoinvesteringarna** vände upp under det andra kvartalet i år efter tre år i rad av nedgång. Det bedöms som inledningen till ett uppsving för investeringarna som väntas bestå de närmaste åren.

De faktorer som låg till grund för investeringssvackan 2001-2003 – lågt kapacitetsutnyttjande, pressad lönsamhet och osäkerhet om den framtida efterfrågesituationen – har i mångt och mycket vänts till sin motsats. Kapacitetsutnyttjandet stiger snabbt, särskilt i industrin och åtminstone där är nivån på kapacitetsutnyttjandet hög. Samtidigt har lönsamheten förbättrats och förväntningarna om den framtida efterfrågeutvecklingen har stabiliserats i takt med att konjunkturen stärkts såväl i Sverige som internationellt.

Högt och stigande kapacitetsutnyttjande inom industrin leder till successivt stigande **industriinvesteringar**. Tillväxttakten på årsbasis bedöms bli hög år 2005 och 2006.

Tjänstesektorernas planer enligt investeringsenkäten är inte lika positiva som industrins. Undantag är industrinära sektorer som företagstjänster och transporttjänster. **Investeringarna i övrigt näringsliv** ligger efter industrin men ökningstakten väntas stiga efter hand.

Under de senaste tre åren med minustal för de totala fasta bruttoinvesteringarna har **bostadsinvesteringarna** ökat stabilt men måttligt. Det första halvåret i år har ökningstakten för bostadsinvesteringarna tilltagit. Efter en svacka ökar nybyggandet allt snabbare i bostadsbristens Stockholm samtidigt som takten i övriga storstadsområden blivit något lugnare. Även i stora delar av övriga landet väntas nybyggandet öka.

Det är överlag nybyggandet som utvecklas starkt, medan situationen för ombyggnationer är betydligt sämre. Den skattereduktion för reparation, om- och tillbyggnader av bostäder – det s.k. ROT-avdraget – som införts kan efterhand väntas få effekt på ombyggnationen och öka tempot i bostadsbyggandet ytterligare.

För **investeringarna i offentlig sektor** bedöms en gradvis ökning komma till stånd i år och de närmaste åren efter fjolårets nedgång. I kommunerna drogs investeringarna ner kraftigt förra året som en följd av de ansträngda finanserna. I år väntas en försiktig uppgång. Nästa år bidrar skattestimulanser för miljöinvesteringar till att kommunernas investeringar ökar. Statens investeringar ökar de kommande åren till följd av investeringar i infrastruktur.

Enligt företagens omdömen i Konjunkturbarometern var merparten av företagen inom såväl industrin som handeln i stort sett nöjda med storleken på sina lager vid halvårsskiftet i år. Ett undantag är bilhandeln där lagren anses vara för stora. Mot den bakgrunden finns det inga skäl att förvänta sig stora svängningar i **lagerinvesteringarna**. Framöver väntas en viss lageruppbbyggnad komma till stånd i takt med att efterfrågan och produktionen växer förhållandevis snabbt. Sammantaget ger lagerförändringarna i år och nästa år ett negativt respektive ett positivt bidrag på några tiondels procentenheter till BNP-tillväxten, medan bidraget 2006 väntas bli neutralt.

Konsumtion

Konsumtionen är en stabil bas för efterfrågetillväxten. *Den privata konsumtionens bidrag* till BNP-tillväxten bedöms bli ca 1 procentenhet åren 2004-2006.

Trots skattehöjningar och svag sysselsättningsutveckling ökade **hushållens konsumtion** i god takt förra året. Eftersom hushållens reala disponibla inkomster bara ökade svagt, så finansierades en stor del av konsumtionsökningen med minskat sparande.

Ser man på den säsongrensade utvecklingen från

Privat konsumtion

Säsongrensade kvartalsvärden

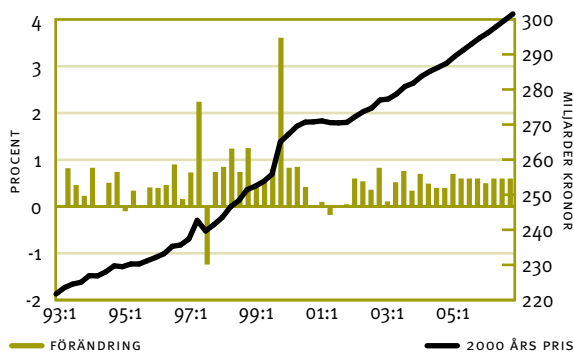

Diagram 2:8

Källa: SCB samt egna beräkningar

Disponibel inkomst och privat konsumtion

Procentuell förändring

	2003	2004	2005	2006
Lönesumma	2,4	2,7	4,4	5,3
Disponibel inkomst	3,0	2,9	3,3	3,9
Konsumentpris, IPI	2,5	1,5	1,4	1,6
Real disponibel inkomst	0,5	1,4	1,9	2,3
Privat konsumtion	1,9	2,1	2,2	2,3
Sparkvot*	8,5	7,8	7,5	7,4

Tabell 2:5

Källa: SCB samt egna beräkningar

kvartal till kvartal av hushållens konsumtionsutgifter så har ökningstakten varit påtagligt jämn sedan början av 2002. Det stabila mönstret har fortsatt under första halvan av i år.

För att konsumtionen ska ta ytterligare fart talar dels de skattesänkningar under 2005 som återfinns i hösten budget, dels att läget på arbetsmarknaden förbättras. Mot en accelererande konsumtion talar att de reala disponibla inkomsterna växer ganska måttligt. Vår bedömning är att inkomsterna växer med knapp respektive drygt 2 procent 2005 och 2006, vilket kan jämföras med ett genomsnitt på 3,6 procent för femårsperioden 1982-2002. Vidare kan den uppgång på arbetsmarknaden som ligger i vår prognos vara svagare än vad krävs för att sätta extra fart på en konsumtion som redan i dagsläget utvecklas tämligen väl. Den förmögenhetsutveckling som hushållen kan se fram emot är samtidigt god men långt

ifrån exceptionell. Därtill kommer att konsumtionen hållits uppe under konjunkturnedgången, särskilt när det gäller kapitalvaror, så det torde inte finnas några stora eftersatta behov som skulle kunna utlösa en extra stark konsumtionsuppgång.

Det går att hitta stöd för en fortsatt stabil konsumtionsuppgång, men knappast för någon uppskruvad ökningstakt, i tillgängliga indikatorer. I *Hushållens inköpsplaner (HIP)* har synen på den egna situationen varierat under året utan någon bestämd tendens. Hushållen har på senare tid blivit mer optimistiska om landets ekonomi och synen på arbetsmarknadsläget har gradvis blivit mindre dystert. Signalerna när det gäller *bilförsäljningen* är överlag negativa. Enligt detaljhandelsindex från HUI och SCB utvecklas *detaljhandeln* starkt. Det är försäljningen i sällanköpsvaruhandeln som går bäst, dagligvaruhandeln uppvisar en mer dämpad utveckling.

Enligt Konjunkturbarometerns månadsundersökning för september har försäljningen inom handeln de senaste månaderna utvecklats svagare än vad företagen hade förväntat sig. Förväntningarna är dock ganska optimistiska och särskilt sällanköpsvaruhandeln räknar med en påtaglig försäljningstillväxt.

Vår sammantagna bedömning är att konsumtionen ökar med dryga 2 procent såväl i år som nästkommande två år. Konsumtionens olika delar bedöms bidra till den totala konsumtionsutvecklingen 2004-2006 i ungefär samma grad som i fjol. I år väntas turistnettot ge ett större bidrag och bidraget från konsumtionen av tjänster väntas öka gradvis framöver.

Låga räntor och stigande förmögensvärden innebär ett utrymme för hushållen att dra ner på sitt sparande. Sparkvoten föll i fjol från 9,7 till 8,5 procent. I år och nästa år väntas en ytterligare nedgång och sparkvoten beräknas ligga på ca 7,5 procent 2005 och 2006.

Efter en längre period av gynnsam utveckling nästan stagnerade hushållens **reala disponibla inkomster** förra året. Sysselsättningen minskade, löneökningarna var lägre än tidigare och kommunalskatten höjdes. I år utvecklas sysselsättningen, räknat i timmar, något bättre även med hänsyn tagen till att den timökning som beror på att antalet arbetsdagar är fler är "obetald". Kommunalskatterna ökar mindre än i fjol, det handlar om 35 öre istället för 65 öre. En viktig faktor är också att konsumentpriserna ökar långsammare i år än i fjol. Sammantaget betyder det att de reala disponibla inkomsterna ökar 1 procentenhet snabbare i år jämfört med i fjol. År 2005 och 2006 sker en viss förstärkning när arbetsmarknaden förbättras och de reala löneinkomsterna efter hand stiger.

År 2004 och 2005 genomförs en skatteväxling som innebär att energiskatterna höjs samtidigt som hushållen kompenseras för detta genom sänkta inkomstskatter. I år och nästa år växlas 2 respektive 3,5 miljarder kronor på

detta sätt. Skatteeffekten på hushållens inkomster neutraliseras av att priset på hushållens konsumtion stiger.

År 2005 kompenseras hushållen för ytterligare en del egenavgifterna till pensionssystemet. Det motsvarar en skattesänkning på 6,5 miljarder kronor. Därtill kommer ytterligare några miljarder kronor i och med att arvs- och gåvoskatten slopas och förmögenhetsskatten sänks. År 2006 påverkas transfereringarna från offentlig sektor av ett antal reformer, bl a höjda barnbidrag.

Hushållens **förmögensställning** är en viktig faktor för konsumtionsutvecklingen. I och med att aktiekurserna vände uppåt våren 2003 har hushållens finansiella förmögenhet börjat stiga efter flera års fall. Värdet av hushållens reala förmögenhet har också ökat genom stigande fastighetspriser. Huspriserna, som höll förmögenheten uppe under börsnedgången, steg under fjolåret med 7 procent.

Vi gör antagandet att aktier och huspriser de närmaste åren stiger några gånger snabbare än inflationen. I praktiken innebär det ett antagande om att hushållens sparande inte på något drastiskt sätt påverkas av förmögensställningens förändring. En kraftig nedgång i huspriserna skulle ge en markant effekt på hushållens sparande och därmed konsumtion. En betydlig lugnare utveckling av huspriserna framöver jämfört med senare år är trolig men ett stort fall skulle sannolikt sammanhålla med en kraftig ränteuppgång och någon sådan ser vi inte i korten.

Efter fjolårets svaga tillväxt i spåren av finansiella problem i kommunerna bedöms ökningstakten för den **offentliga konsumtionen** tillta i år, men det är en effekt av att antalet arbetsdagar är fler. Nästa år och år 2006 förbättras inkomstutvecklingen i kommunerna, vilket möjliggör en konsumtionsökning med 1,5 respektive 1 procent.

Den expansion av kommunal sysselsättning och verksamhet som skedde åren 1998-2002, när skatteinkomsterna växte till följd av stark sysselsättningsutveckling i ekonomin, dämpades kraftigt förra året. Finansiella underskott för kommunsektorn som helhet innebar att besparingsprogram inleddes förra året. Besparingarna bedöms få genomslag även i år och leda till att sysselsättningen sjunker. Samtidigt har inhyrningen av personal minskat kraftigt.

Efterfrågan på kommunal konsumtion är stor men utrymmet att möta denna efterfrågan bestäms av kommunernas skatteinkomster och varierar därför med konjunkturen. Den svaga konjunkturen och sysselsättningsnedgången i näringslivet har inneburit att kommunernas skatteinkomster inte ökar lika snabbt som tidigare. Förra året höjdes kommunalskatten med i genomsnitt 65 öre. I år stannar höjningen vid 35 öre och för 2005-2006 antas den genomsnittliga kommunala skattesatsen vara oförändrat.

År 2005 ökar statsbidragen kraftigt genom en höjning av det tillfälliga sysselsättningsstödet med 6 miljarder kronor, men också i form av satsningar på förskolan, investeringsbidrag till miljöinvesteringar och annat. Inkomstförstärkningen bedöms leda till att kommunernas konsumtion ökar med 1,5 procent samtidigt som kommundomstörns ekonomi kommer i balans. Statsbidragen väntas öka betydligt långsammare 2006 jämfört med 2005 och konsumtionsutvecklingen dämpas till 1 procent.

Produktion och produktivitet

Produktionen ökar snabbt i år och de närmaste åren som svar på en stark efterfrågan, inte minst från utlandet. Produktionsökningen sker i första hand inom näringslivet. I år är produktionstillväxten särskilt stark inom industrin och de tjänstesektorer som ligger nära industrin. Efter hand breddas uppgången till byggsektorn och en mer allmän uppgång i tjänstesektorn.

Industriproduktionen tog fart under andra halvåret i fjol och uppgången har fortsatt det första halvåret i år. Det är framför allt en stark efterfrågan från exportmarknaden som driver industriproduktionen och utsikterna för återstoden av i år är gynnsamma. Konjunkturbarometern rapporterar om fortsatt bra ordertillväxt och expansiva produktionsplaner. Under 2005 och 2006 väntas produktionstillväxten tappa fart när varuexportens ökningstakt dämpas och importen ökar snabbare.

Produktionsutvecklingen i **byggnadsindustrin** var fortsatt svag under första halvåret i år. Enligt Konjunkturbarometern har dock orderläget förbättrats och byggproduktion ökat under den senaste tiden. Vi räknar med en gradvis förstärkt byggverksamhet de närmaste åren.

Även för den av tjänster dominerade produktionen i **övrigt näringsliv** väntas de närmaste åren innebära en successivt stigande tillväxt. Enligt Konjunkturbarometern är man inom tjänstebanscher, med vissa undantag, optimistiska om framtiden. Den starka industrikonjunkturen och god utveckling av den privata konsumtionen har redan gett näring åt produktionen inom parti- och sällanköpsvaruhandeln respektive företags-tjänster, främst datakonsulter och uppdragsverksamhet.

Produktiviteten fortsätter att utvecklas starkt efter svackan under 2001. I år väntas produktiviteten växa med närmare 10 procent i industrin och 4 procent i näringslivet som helhet. I tjänstesektorerna bedöms dock produktivitetstillväxten bli betydligt lägre i år jämfört med i fjol.

Även om mer långsiktigt verkande faktorer, och inte bara den nuvarande konjunkturfasen, förklarar mycket av den snabba produktivitetstillväxten under senare år, så bedöms inte den nuvarande höga ökningstakten vara hållbar på sikt. I takt med att möjligheterna att tänja ytterligare på tillgänglig kapacitet ebbar ut bör produktivitetstillväxten anpassas nedåt. Produktivitetstillväxten förutses därför successivt avta under 2005 och 2006.

Produktivitet i näringslivet och industrin

Årlig procentuell förändring

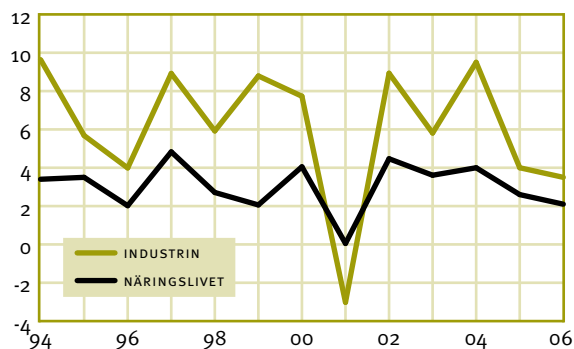

Diagram 2:9

Källa: SCB samt egna beräkningar

Arbetsmarknad, löner och priser

Arbetskraftsutbud

Arbetskraften bedöms öka långsamt i år och nästa år, för att sedan öka snabbare 2006.

I år och nästa år ökar arbetskraften långsammare än vad som följer av en framskrivning baserad på befolkningsförändringar, och ett arbetskraftsdeltagande på 2003 års nivå, för olika åldersgrupper.

Det beror mycket på att de arbetsmarkandpolitiska programmen ökar i omfattning, men också på att fler får sjuk- och aktivitetsersättning (kallades tidigare för-tidspension). Därtill väntas en konjunkturrefekt dröja sig kvar. Intresset för att söka sig till arbetsmarkanden är svalt när möjligheterna att få jobb är små och många väljer istället att t ex studera.

I år och nästa år bedöms arbetskraften öka med runt 10 000 per år. En del av den svaga ökningen förklaras av att ca 10 000 fler personer per år omfattas av de arbetsmarknadspolitiska programmen. År 2006 förändras inte programvolymen och fler söker sig till arbetsmarknaden när tiderna upplevs bli bättre, arbetskraften bedöms då växa med knappt 30 000 personer.

Nedgången i arbetskraftsdeltagande under senare år bedöms i huvudsak vara en konjunkturrefekt. När tillväxten tar fart väntas arbetskraftsdeltagandet kunna öka markant från dagens låga nivå. Det är också nödvändigt om regeringens mål för sysselsättningen på sikt ska kunna nås.

Arbetad tid per sysselsatt

Efter att ha minskat i flera år beräknas nu den arbetade tiden per sysselsatt öka med 1,1 procent respektive 0,2 procent åren 2004 och 2005. År 2004 förklaras en ansevärd del av ökningen av fler arbetsdagar. Genom skottdagen och att första maj och större delen av julhel-

Arbetsmarknadsläget

Procentuell förändring

	2003	2004	2005	2006
Arbetskraft	0,7	0,2	0,2	0,6
Sysselsatta	-0,2	-0,5	0,7	1,0
Total arbetslöshet, procent	6,7	7,5	7,3	7,0
Öppen arbetslöshet, procent	4,9	5,5	5,1	4,8

Tabell 2:6

Källa: SCB samt egna beräkningar

Genomsnittlig arbetad tid

	2003	2004	2005	2006
Medelarbetstid (h/v)	36,2	36,2	36,2	36,2
årlig förändring (%)	-1,3	0,1	0,0	0,0
Närvaroandel (%)	82,9	83,7	83,9	83,9
årlig förändring (%)	0,0	1,0	0,2	0,1
Genomsnittlig arbetad tid (h/v)	30	30,3	30,4	30,4
årlig förändring (%)	-1,2	1,1	0,2	0,1

Tabell 2:7

Källa: SCB samt egna beräkningar

gen infaller på helger har år 2004 fyra fler arbetsdagar än år 2003. Minskad sjukfrånvaro är, båda åren, en viktig orsak till att den arbetade tiden per sysselsatt ökar. Från och med år 2005 beräknas ökningen motverkas av att sysselsatta ges möjlighet att ta ett s.k. friår och under den tiden räknas som frånvarande från sina arbeten.

Den arbetade tiden per sysselsatt (genomsnittlig arbetad tid) kan delas upp i två komponenter, andelen av de sysselsatta som är på sina arbeten och deras medelarbetstid. Förändringar i den arbetade tiden per sysselsatt kan hänföras till förändringar i någon av dessa komponenter.

I prognosen antar vi att medelarbetstiden för de som är på sina arbeten inte kommer att förändras mer än obetydligt de närmaste åren. Ökningen med 0,1 procent beror på att kalendereffekten – färre helgdagar år 2004 – antas ge denna effekt.

År 2003 var i genomsnitt 82,9 procent av de sysselsatta närvarande på sina arbeten varje vecka. De antaganden som redovisas i det följande ger en närvaroandel på 83,7 procent år 2004 och 83,9 procent år 2005.

De viktigaste frånvaroorsakerna är semester, egen sjukdom och vård av barn. För semestern räknar vi inte med någon förändring. I vår prognos för sjukfrånvaron utgår vi ifrån den prognos som Riksförsäkringsverket (RFV) lämnade till regeringen, den 30:e juli år 2004. Sjukskrivningarna, mätt som nettoantalet dagar med

sjuk- eller rehabiliteringspenning, minskar. RFV räknar med att sjukskrivningarna kommer att minska med 12,1 procent mellan år 2003 och år 2004 och med 12,5 procent respektive 11,0 procent per år åren därefter.

Den kommande minskningen antas bero både på minskat inflöde och allmänt förkortad längd på sjukfallen. Denna minskning ligger, enligt RFV, främst i de korta och medellånga sjukfallen. Omkring hälften av de långa sjukfall som upphör övergår i aktivitets- och sjukersättning. De aktiva insatserna väntas bli mer intensiva vilket innebär att dagarna med rehabiliteringspenning väntas öka.

I vår prognos för sjukfrånvaron har vi räknat ner den av RFV prognostiserade minskningstakten med förhållandet mellan sjukpenningdagens ökningstakt och den för andelen sjukfrånvarande enligt AKU, åren 1998-2002. För att få överensstämmelse i sambanden har vi samtidigt gjort en uppskattning av hur stor sjukfrånvaron är den tredje sjuklöneveckan, vilken inte längre ersätts av RFV. Det innebär att vi räknar med att andelen frånvarande p.g.a. sjukdom minskar med 6,0 procent, 7,9 procent och 7,0 procent åren 2004-2006.

För frånvaron för vård av barn antar vi att andelen frånvarande varierar med antalet barn i åldrarna 0-11 år. Som utgångspunkt använder vi antalet frånvarande per barn år 2003 och SCB:s prognos över antalet barn i åldrarna 0-11 år. Detta ger en minskning i andelen frånvarande för vård av barn med 1,4 procent år 2004, 0,9 procent år 2005 och 0,4 procent år 2006.

Bland frånvaroorsakerna finns också en övrigt-post. Den har vi mellan år 2003 och år 2004 låtit minska som en följd av att år 2004 har fyra fler arbetsdagar än år 2003. När helgdagarna infaller i veckosluten inträffar det mer sällan att någon är frånvarande en hel vecka och den huvudsakliga frånvaroorsaken, som kan dölja sig i övrigt-posten, är helgdag eller helgdags afton. Utan denna för-

Sjukfrånvaro

Procent

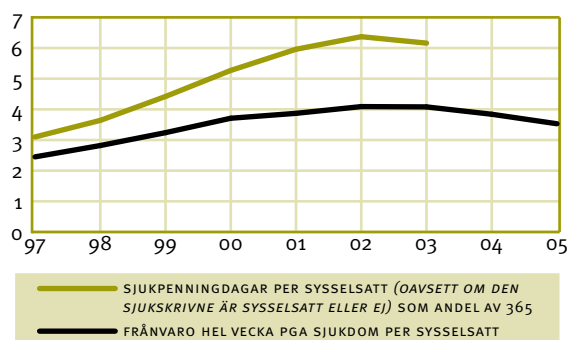

Diagram 2:10

Källa: SCB (AKU), RFV samt egna beräkningar

ändring mellan åren skulle närvaron öka med bara 0,3 procent år 2004 vilket skulle ge en ökning av den genomsnittligt arbetade tiden med bara 0,4 procent detta år.

Från och med år 2005 införs möjligheten att få ett s.k. friår i hela landet. Friåret är en arbetsmarknadspolitisk åtgärd som ger arbetstagare möjlighet till ledighet och arbetslösa chans att stärka sin ställning på arbetsmarknaden genom det tillfälliga arbete som uppstår i den lediges frånvaro. Regeringens avsikt är att det ska finnas 12 000 programplatser i genomsnitt under år 2005. Genom att både vikarien och den ledige räknas som sysselsatta, den senare dock frånvarande, ger friåret effekter både på sysselsättning och arbetad tid per sysselsatt. I vår prognos gör vi en försiktigare bedömning än regeringen och räknar med att antalet friårslediga först år 2006 når snittet 12 000 och att genomsnittet år 2005 blir 6 000. Regeringens satsning på vidareutbildning i kommunerna får en likadan effekt på frånvaron och genomsnittlig arbetad tid. Här räknar vi med att genomsnittet år 2005 blir 3 000 frånvarande och 6 000 år 2006. Utan dessa åtgärder skulle närvaroandelen ha ökat med 0,4 procentenheter respektive 0,3 procent åren 2005 och 2006. Den genomsnittliga arbetade tiden skulle då ha blivit 0,1 procentenheter högre år 2006. Vi antar att övriga orsaker till frånvaro inte förändras i förhållande till antalet sysselsatta.

Sysselsättningen

Konjunkturedgången innebar länge att sysselsättningen stod och stampade. Sysselsättningen i näringslivet, särskilt industrin, föll men den totala sysselsättningen hölls under armarna av att sysselsättningen ökade i offentlig sektor. När sedan sysselsättningsnedgången nådde även denna sektor föll den totala sysselsättningen.

Den starka produktionsökningen under första halvåret i år har åstadkommit med hjälp av ökande medelarbets-tid och stark produktivitet-utveckling. Antalet sysselsatta minskade. Säsongrensad sysselsättningsstatistik från AKU pekar mot att sysselsättningen nu är på väg att plana ut. Kortsiktiga indikatorer ger inte heller något stöd för en vändning uppåt för sysselsättningen under resten av i år.

Antalet *nyanmälda lediga platser* till arbetsförmedlingen har successivt minskat sedan årsskiftet 2000/2001 och ligger på låg nivå. SCB:s mätningar av *lediga jobb* och *vakanser* visar på en nedgång. Antalet *varsel* är en liten ljusglimt. Varslen har minskat första halvåret i år jämfört med motsvarande period förra året. Samtidigt har en förskjutning skett från industrin till offentlig sektor, byggindustrin och delar av tjänstesektorn. Hittills i år har varslen ökat mest inom kommunal sektor.

Inte heller utifrån företagens bedömningar i *Konjunkturbarometern* av efterfrågan på personal kan man dra slutsatsen att en vändning för sysselsättningen är

nära förestående. Intrycket är snarast att sysselsättningen i bästa fall slutat att minska. I månadsbarometern för september väntas sysselsättningen totalt sett bli oförändrad inom tillverkningsindustrin. B1a livsmedels-industri och kemisk industri räknar med fortsatta nedskärningar, medan fordonsindustrin förutser en ökning av personalstyrkan. Inom byggindustrin väntas inga större förändringar av sysselsättningen och tjänstesektorn, med undantag av datakonsulterna, redovisar inga planer på att öka antalet anställda. För datakonsulterna kan också stigande men fortfarande låga bristtal noteras i den senaste kvartalsbarometern.

Fortsatt stark produktionstillväxt, men också fortsatt stigande medelarbets-tid och snabb produktivitet-utveckling, bedöms innebära att sysselsättningen blir i stort sett oförändrad under återstoden av i år. De närmaste åren bedöms produktionstillväxten bli gradvis mer sysselsättningsintensiv. Produktivitetens öknings-takt avtar och medelarbets-tiden ökar bara svagt. År 2005 och 2006 bedöms sysselsättningen öka med ca 30 000 respektive ca 40 000 personer.

Sysselsättningsökningen kommer främst till stånd inom tjänstesektorn och kommunerna, men också i någon mån inom byggsektorn. Industrisysselsättningen bedöms upphöra att minska.

Införandet av det sk friåret och satsningen på vidareutbildning i kommunerna står för en del av sysselsättningsökningen både 2005 och 2006. Både de som deltar i friåret respektive utbildnings-satsningen och deras vikarier räknas som sysselsatta.

Friåret innebär också att den reguljära sysselsättningen ökar mindre än sysselsättningen som helhet. Sysselsättningsmålet, att 80 procent av åldersgruppen 20-64 ska vara reguljärt sysselsatta, nås inte på långa vägar. År 2006 är sysselsättningsgraden 77,2 procent.

Arbetslöshet

Den öppna arbetslösheten började stiga för två år sedan. Först till följd av att arbetskraften ökade, men sedan ett år tillbaka framför allt beroende på sjunkande sysselsättning.

Den öppna arbetslösheten bedöms ha kulminerat under våren i år och sjunker nu långsamt i samband med att antalet deltagare i arbetsmarknadspolitiska program ökar. Summan av öppet arbetslösa och programdeltagare – den totala arbetslösheten – börjar minska först nästa år när sysselsättningen vänder upp.

I år och nästa år väntas antalet deltagare i arbetsmarknadspolitiska program öka med knappt 10 000 personer per år jämfört med året innan. Det gör att den öppna arbetslösheten faller snabbare än den totala. Den öppna arbetslösheten bedöms år 2006 bli 4,8 procent som årsgenomsnitt och 4,5 procent i slutet av året. Den totala arbetslösheten bedöms år 2006 vara ca 7 procent, både som årsgenomsnitt och i slutet av året.

Totalt utbud och sysselsättning

Tusental, säsongrensade

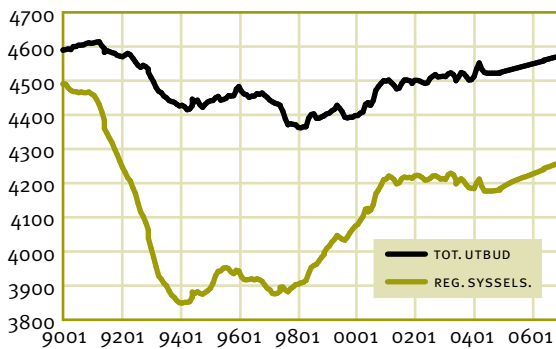

Diagram 2:11

Källa: scb samt egna beräkningar

Löneökningstakt för arbetare och tjänstemän

inom industrin. Procent, 3 mån glidande medelvärde

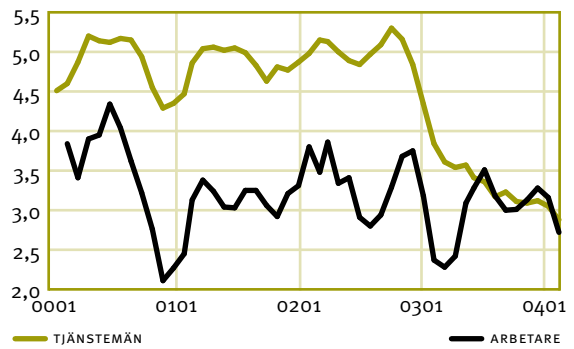

Diagram 2:13

Källa: scb, Medlingsinstitutet samt egna beräkningar

Arbetslöshet

Procent

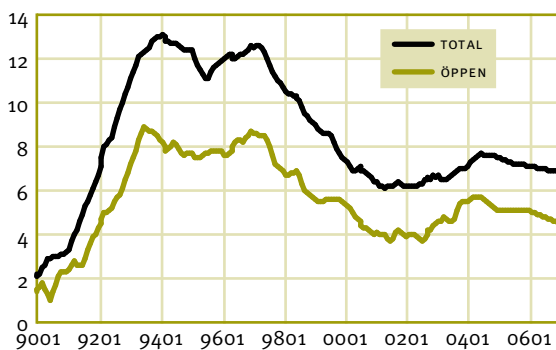

Diagram 2:12

Källa: scb samt egna beräkningar

Totala löneökningar

	2002	2003	2004	2005
Industri	4,2	3,2	3,1	3,3
Byggnads	3,7	3,8	3,3	3,3
Övrigt näringsliv	3,8	3,2	3,1	3,3
Offentlig sektor	4,4	3,8	3,8	3,3
Totalt	4,1	3,5	3,3	3,3
Privat sektor	3,9	3,2	3,1	3,3

Tabell 2:8

Källa: scb samt egna beräkningar

Löner

Löneökningstakten i hela ekonomin var enligt Medlingsinstitutets konjunkturlönestatistik 3,5 procent i fjol, vilket ska jämföras med 4,1 procent 2002. Det är en påtaglig nedväxling av löneökningstakten som har ägt rum i spåren av det svaga arbetsmarknadsläget. För näringslivet som helhet sjönk ökningstakten från 3,9 procent 2002 till 3,2 procent förra året. Trots svag byggkonjunktur var byggsektorn ett undantaget med i stort sett samma löneökningstakt 2003 som 2002. Enligt preliminär statistik verkar dock bygglöner ha dämpats under första halvåret i år.

Enligt SCBs arbetskostnadsindex (AKI), där bl a lagstadgade och avtalade arbetsgivaravgifter ingår, ökade lönekostnaderna i näringslivet ca 1,1 procentenheter snabbare än utgående lön under fjolåret. Det förklaras av dels de avtalade pensions- och försäkringssystemen, dels att arbetsgivarna från 1 juli 2003 betalar för ytterligare en sjukvecka.

De avtal som har slutits för en stor del av arbetsmarknaden hamnade något lägre än de i den närmast föregående avtalsrundan. Detta faktum tillsammans med svag efterfrågan på arbetskraft talar för att löneökningstakten kan dämpas ytterligare något i år jämfört med förra året. Vi räknar därför i prognosen med en löneökningstakt i hela ekonomin på 3-3,5 procent de närmaste åren. Sannolikt blir denna gång de avtal som slutits extra betydelsefulla för vad som i slutändan blir utfallet för löntagarna. Den kylslagna arbetsmarknaden gör att möjligheten för olika grupper att "korrigera" avtalen med hjälp av markandskrafterna är mindre än vanligt.

Under det senaste halvåret har skillnaden i löneökningstakt mellan arbetare och tjänstemän krympt påtagligt. Det kan beskrivas som att tjänstemännens löneökningstakt nu anpassas ned till en nivå där arbetarna legat sedan konjunkturedgången tog sin början. Det är vad som kan förväntas i det rådande konjunkturläget, då markandskrafterna har större betydelse för tjänstemännens löneutveckling än för arbetarnas.

Avtalen har i allmänhet en låglöneprofil. De kan tolkas som att låglönegrupperna ändå lyckas tämligen väl med att hävda sina intressen när löneökningstakten i allmänhet anpassas nedåt i ett svagt arbetsmarknadsläge.

Inflation

Vår inflationsbedömning pekar entydigt mot att Riksbanken inte behöver göra sig någon brådska med en räntehöjning. Trots att vi räknar med stigande vinstmarginaler innebär ett lågt inhemskt kostnadstryck och svag importprisutveckling att inflationen inte orkar upp till 2 procent på två års sikt.

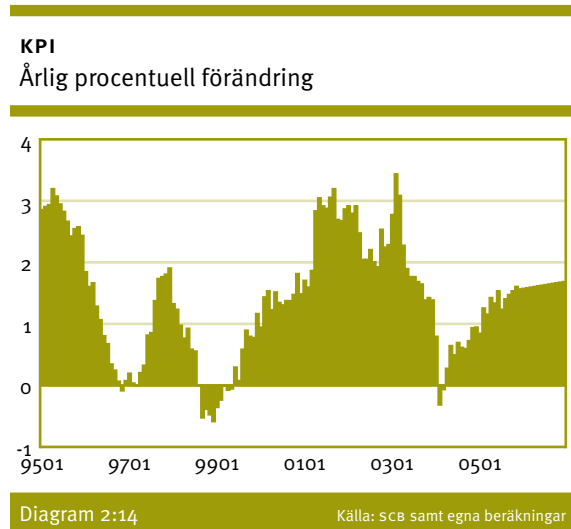
Inflationen föll kraftigt under förra året, från över 3 procent i början av 2003 till svag deflation i början av i år. En del av den stora nedgången förklaras av stora svängningar i energipriserna, men även bortsett från energipriseffekter sjönk inflationen markant. Det berodde på en kombination av låga bostadsräntor, fallande importpriser och en låg prisökningstakt på inhemskt producerade varor och tjänster.

Förhållandena på arbetsmarknaden har i hög grad varit styrande för att inflationen har gått ner. Stark produktivitetstillväxt och svag efterfrågan på arbetskraft som dämpat löneökningstakten har inneburit ett lågt underliggande inflationstryck. Riksbankens mått på huvudsakligen inhemskt genererad inflation, UNDIHX, utvecklas i tydlig samklang med arbetskraftskostnaden per producerad enhet. Från början av 2002 till början av i år föll UNDIHX från över 4 till under 2 procent.

I augusti i år var inflationen 0,6 procent mätt med KPI, något högre enligt måtten på den underliggande inflationen, och allt talar för fortsatt låg inflation året ut. Låga, om än stigande, enhetsarbetskostnader och svaga importprisökningar innebär att inflationen hålls tillbaka även 2005 och 2006. Det svaga kostnadstrycket bedöms lämna utrymme för företagen att dra upp sina vinstmarginaler utan inflationen äventyrar inflationsmålet. Det ska sägas att det krävs att bilden av löne- och produktivitet utveckling de närmaste åren ändras mycket för att inflationsmålet ska hotas.

Vår inflationsbedömning utgår från hur implicitpriset för privat konsumtion (IPI) förändras. Ökningstakten för IPI skiljer sig normalt från inflationstakten enligt KPI bl a beroende på hur bostadskonsumtionen mäts. När bostadsräntorna går ner, som i år, ökar KPI långsammare än IPI.

Inflationstrycket mätt som den genomsnittliga, årliga förändringen av IPI beräknas bli 1,5 procent i år och 1,4 respektive 1,6 procent 2005 och 2006. En grov uppdelning av prisutvecklingen i termer av bidrag från löneinflation (arbetskraftskostnad per producerad enhet, ULC), importprisernas utveckling, vinstförändringar samt skatter och taxor redovisas i tabell 2:10. Löneinflationen bedöms bli negativ i år och stigande men svag 2005 och 2006. Importpriserna ökar som mest i år och prisbidraget är avtagande. I år är det framför allt vinstökningarna som driver prisutvecklingen. Även 2005 och 2006 har vinsterna betydelse. Den starka produktivitet utvecklingen i näringslivet lägger grunden för en vinstuppgång, särskilt i år och särskilt i industrin.

Bidrag till prisökningen

	2004		2005		2006	
	% för	prisb	% för	prisb	% för	prisb
ULC	-0,8	-0,6	0,7	0,5	1,2	0,8
Kapitalandel	2,5	1,3	0,8	0,4	1,0	0,5
Importpris	1,4	0,4	0,5	0,2	0,2	0,1
Indirekta skatter, taxor		0,4		0,3		0,2
Prisökning		1,5		1,4		1,6

Tabell 2:9

Källa: SCB samt egna beräkningar

BILAGA: Tabeller och diagram

BNP inom OECD-området

Förändring i procent från föregående år

	2003	2004	2005	2006
USA	3,1	4,2	3,4	3,2
Japan	2,7	4,3	2,4	1,8
Tyskland	-0,1	1,6	2,0	2,0
Frankrike	0,5	2,5	2,4	2,4
Italien	0,4	1,3	2,0	2,1
UK	2,2	3,4	2,6	2,5
Danmark	0,5	2,3	2,4	2,0
Norge-fastland	0,6	3,6	3,0	2,8
Finland	2,0	2,8	3,0	3,0
Sverige	1,6	3,6	2,8	2,8
OECD	2,2	3,5	3,0	2,9
EMU-12	0,5	1,9	2,3	2,3
NORDEN	1,2	3,1	2,8	2,6
Exp.markn.vägd	1,1	2,7	2,6	2,5

Tabell 2:10

Källa: OECD samt egna beräkningar

Konsumentpriser, (implicitpriser)

Förändring i procent från föregående år

	2003	2004	2005	2006
USA	1,8	2,5	2,5	2,5
Japan	-1,4	-0,2	0,3	0,5
Tyskland	1	1,4	1,3	1,3
Frankrike	1,8	1,9	1,6	1,5
Italien	2,5	2,3	2,1	2
UK	1,8	1,6	2	2
Danmark	1,8	1,5	1,8	1,8
Norge	2,5	0,7	1,5	1,5
Finland	1,7	1	1,8	2
Sverige	2,5	1,5	1	1,3
OECD	1,9	2,1	2,1	2,1
EMU-12	1,9	1,9	1,7	1,7
NORDEN	2,2	1,2	1,5	1,6
Exp.konk.vägd	1,5	1,5	1,6	1,6

Höginflationsländer ingår ej

Tabell 2:11

Källa: OECD samt egna beräkningar

Lönekostnadsutveckling i näringslivet,

Procentuell förändring

	2003	2004	2005
Belgien	1,7	3,0	2,0
Danmark	3,7	3,5	3,4
Tyskland	2,4	2,5	2,5
Spanien	4,8	4,3	4,2
Frankrike	2,6	2,8	2,9
Irland	3,9	4,0	4,9
Italien	2,1	3,0	2,9
Luxemburg	3,2	2,5	3,0
Nederländerna	3,7	2,3	0,1
Österrike	1,8	1,9	2,3
Portugal	3,5	2,2	2,5
Finland	4,5	3,6	3,9
Sverige	4,3	3,1	3,3
UK	3,4	5,2	4,7
USA	3,0	4,3	4,8
Japan	-0,3	0,3	0,4
Norge	4,3	3,8	4,2
OECD exkl **	2,8	3,3	3,5
EU exkl Grekl	3,0	3,3	3,1
EMU-12	2,9	3,0	2,8
NORDEN	4,1	3,4	3,6
OECD-15 ExpKvägd	2,5	3,1	2,9
EU ExpKvägd	2,9	3,2	2,8
EMU ExpKvägd	2,7	2,8	2,4
** exkl Polen, Turkiet, Ungern, Mexico			

Tabell 2:13

Källa: EUROSTAT, OECD samt egna beräkningar

Svensk industris relativa kostnadsläge på exportmarknaden

Procentuell förändring

	2003		2004		2005		2006	
	Sverige	OECD	Sverige	OECD	Sverige	OECD	Sverige	OECD
Timlönekost.	4,3	2,7	3,1	2,6	3,3	3,0	3,3	3,0
Produktivitet	5,8	3,0	9,5	3,0	4,0	3,0	3,5	3,0
ULC	-1,4	-0,3	-5,8	-0,4	-0,7	0,0	-0,2	0,0
RULC *	-1,1		-5,5		-0,7		-0,2	
Växelkurs	5,1		0,9		0,4		0,0	
RULC **	3,9		-4,6		-0,2		-0,2	

* relativ arbetskostnad mätt i nationella valutor

** relativ arbetskostnad mätt i gemensam valuta

Tabell 2:14

Källa: SCB samt egna beräkningar

Arbetslöshet i procent av Arbetskraften, def. enligt ILO

	2003	2004	2005	2006
USA	6,0	5,7	5,5	5,2
Japan	5,3	4,8	4,7	4,5
Tyskland	9,3	9,4	9,2	9,0
Frankrike	9,4	9,5	9,4	9,2
Italien	8,6	8,4	8,3	8,3
UK	5,0	4,8	4,8	4,8
Danmark	5,6	6,0	5,8	5,8
Norge	4,5	4,3	4,0	3,9
Finland	9,0	8,8	8,5	8,2
Sverige	5,6	6,3	5,8	5,5
OECD	7,1	7,0	6,8	6,6
EMU-12	8,8	8,8	8,6	8,5
NORDEN	6,1	6,4	6,0	5,8
Exp.konk.vägd	7,1	7,1	6,9	6,8

Tabell 2:12

Källa: OECD samt egna beräkningar

Bytesbalansen Miljarder kronor

	2003	2004	2005	2006
Handelsbalans	154	187	193	205
Tjänstebalans	8	17	15	15
Transferbalans	-24	-26	-28	-30
Bytesbalans	139	178	180	190
I procent av BNP	5,7	7,0	6,8	6,8

Tabell 2:15

Källa: SCB samt egna beräkningar

Totala investeringar Procentuell volymförändring

	2003	2004	2005	2006
Totalt	-2,0	2,9	5,3	6,8
Industri	-5,4	5,8	9,5	7,7
Övrigt näringsliv	-1,3	0,5	3,7	6,5
Offentlig sektor	-3,5	1,1	2,6	4,8
Bostäder	3,6	11,0	8,8	8,9

Tabell 2:16

Källa: SCB samt egna beräkningar

Löner, priser och privat konsumtion Procentuell förändring

	2003	2004	2005	2006
Timlöner	3,5	3,3	3,3	3,3
Arbetade timmar	-1,3	0,6	0,8	1,1
Lönesumma	2,4	2,7	4,4	5,3
Övriga faktorinkomster	3,1	2,3	4,2	5,2
Transfereringar	7,0	3,7	1,2	2,5
Skatter	6,0	3,2	3,8	5,7
Disponibel inkomst	3,0	2,9	3,3	3,9
Konsumentpris*	2,5	1,5	1,4	1,6
Real disponibel inkomst	0,5	1,4	1,9	2,3
Privat konsumtion	1,9	2,1	2,2	2,3
Sparkvotens förändring**	-1,2	-0,8	-0,3	0,0
Sparkvot**	8,5	7,8	7,5	7,4
* implicitprisindex				
** sparkvoten inkluderar sparande i avtalspensioner				
KPI	2,0	0,5	1,4	1,6
KPI, dec-dec	1,4	0,9	1,6	1,7

Tabell 2:17

Källa: scb samt egna beräkningar

Produktion inom olika sektorer Procentuell förändring

	2003	2004	2005	2006
Industri	0,9	8,5	3,6	3,7
Byggnads	-0,7	2,7	3,5	3,0
Övrigt näringsliv	2,1	2,6	3,0	3,0
Offentlig sektor	0,5	1,5	1,5	1,0
BNP	1,6	3,6	2,8	2,8
Näringsliv	1,6	4,2	3,2	3,2

Tabell 2:18

Källa: scb samt egna beräkningar

Arbetsproduktivitet Procentuell förändring

	2003	2004	2005	2006
Industri	4,7	9,5	4,0	3,5
Byggnads	-0,6	0,7	1,5	1,0
Övrigt näringsliv	3,5	2,2	2,2	1,7
Offentlig sektor	0,5	0,0	0,0	0,0
BNP	2,9	3,1	1,9	1,8
Näringsliv	3,5	4,0	2,6	2,1

Tabell 2:19

Källa: scb samt egna beräkningar

Sysselsättningen enligt NR Förändring i tusental

	2003	2004	2005	2006
Industri	-22	-14	-4	1
Byggnads	2	2	4	5
Övrigt näringsliv	-2	-15	12	23
Offentlig sektor	11	5	17	13
Totalt	-11	-22	29	41
Därav näringsliv	-22	-27	11	29

Tabell 2:20

Källa: scb samt egna beräkningar

Arbetsmarknadsläget Tusental

	2003	2004	2005	2006
Arbetskraft	4448	4456	4467	4495
Sysselsatta	4232	4210	4239	4279
Totalt utbud	4513	4524	4536	4560
Total arbetslöshet	303	340	331	319
Öppet arbetslösa	216	245	228	216
Åtgärder utanför arbetskraften	65	68	69	65
Åtgärder i arbetskraften	22	26	34	38
Öppen arbetslöshet, procent	4,9	5,5	5,1	4,8
Total arbetslöshet, procent	6,7	7,5	7,3	7,0

Tabell 2:21

Källa: scb samt egna beräkningar

BNP-tillväxt inom OECD
Årlig procentuell förändring

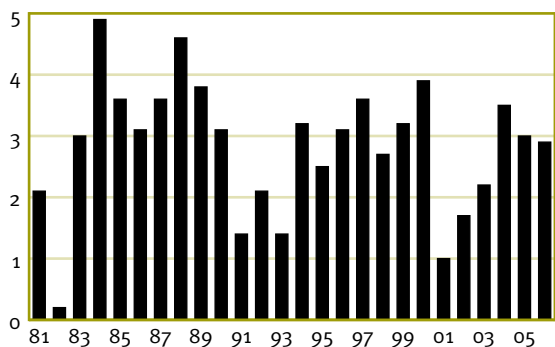

Diagram 2:15 Källa: OECD samt egna beräkningar

Arbetslöshet – Sverige, USA och EMU
Procent (def. enligt ILO)

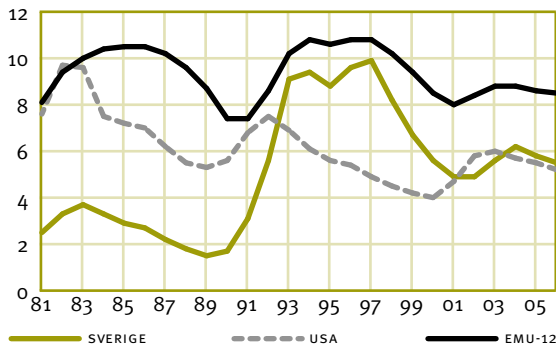

Diagram 2:16 Källa: OECD, SCB samt egna beräkningar

Brentolja
USD/fat

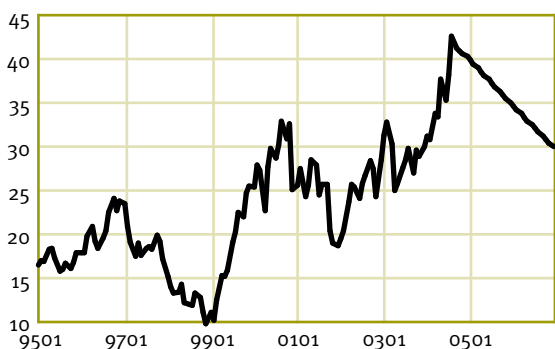

Diagram 2:17 Källa: EcoWin samt egna beräkningar

Svensk växelkurs mot exportkonkurrenter
Index januari 1991 = 100

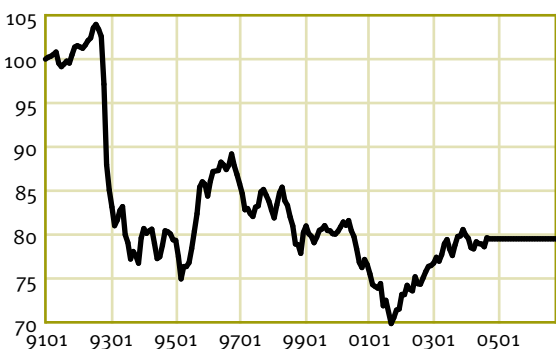

Diagram 2:18 Källa: Riksbanken samt egna beräkningar

Orderingång exportmarknaden
KI-barometern, s-rens, 3-m-glid

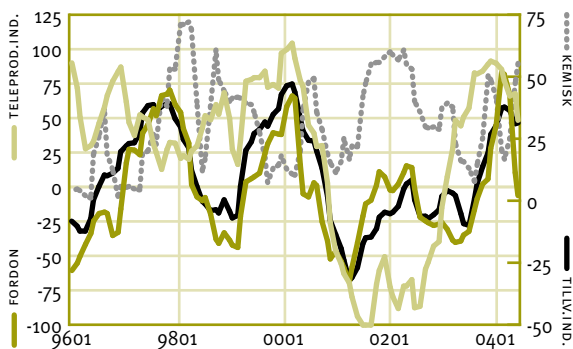

Diagram 2:19 Källa: Konjunkturinstitutet

Orderingång exportmarknaden
Index 2000 = 100, 3-m-glid, SCB

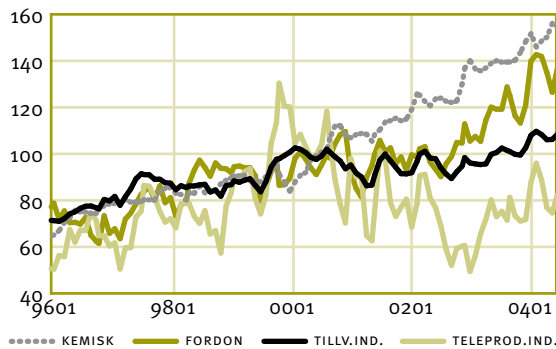

Diagram 2:20 Källa: SCB

Handel med varor

Säsongrensade kvartalsvärden

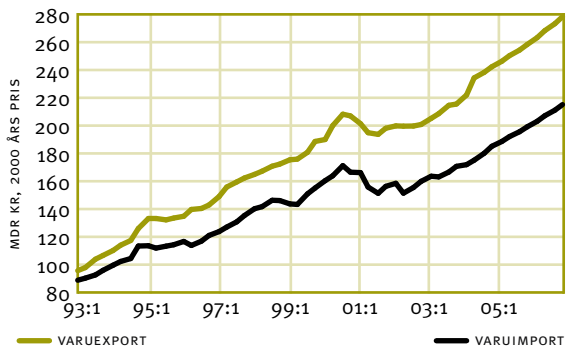

Diagram 2:21

Källa: scb samt egna beräkningar

Ekonomins lagerstock

Index 1993 Q1 = 100

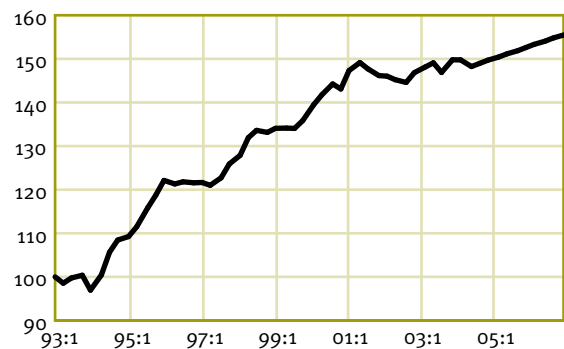

Diagram 2:22

Källa: scb samt egna beräkningar

BNP och real disponibel inkomst

Procent

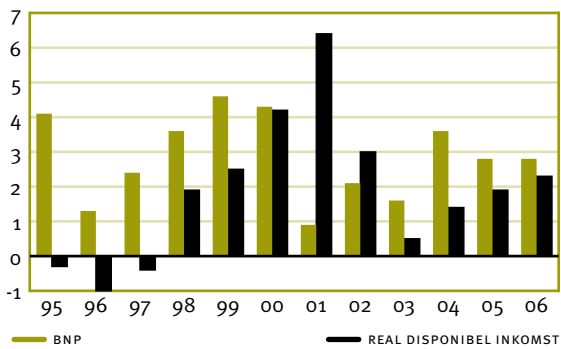

Diagram 2:23

Källa: scb samt egna beräkningar

Sparkvot

Procent

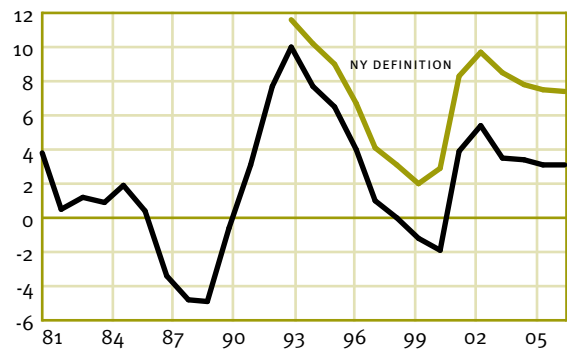

Diagram 2:24

Källa: scb samt egna beräkningar

Industriproduktionen

Säsongrensade kvartalsvärden

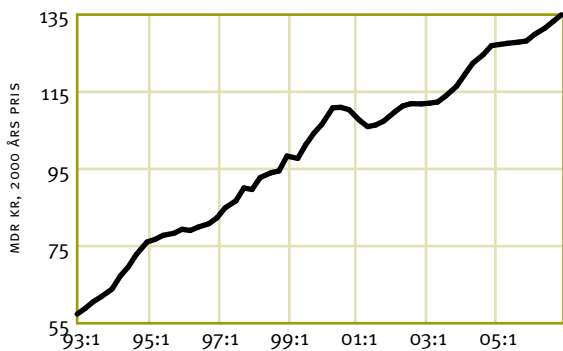

Diagram 2:25

Källa: scb samt egna beräkningar

Produktion övrigt näringsliv

Säsongrensade kvartalsvärden

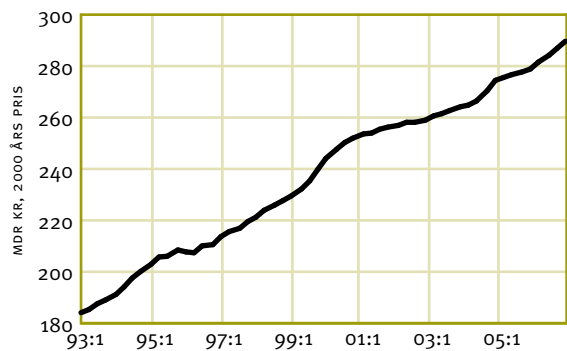

Diagram 2:26

Källa: scb samt egna beräkningar

Byggnadsproduktionen

Säsongrensade kvartalsvärden

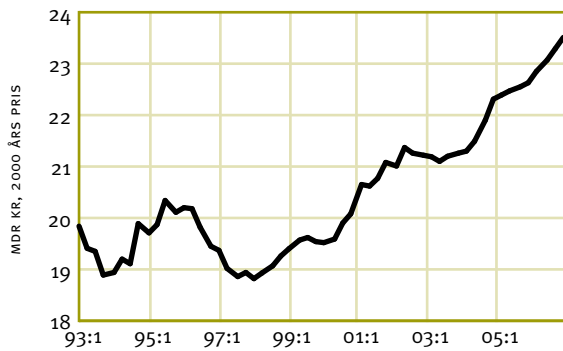

Diagram 2:27

Källa: scb samt egna beräkningar

Bruttovinstandel

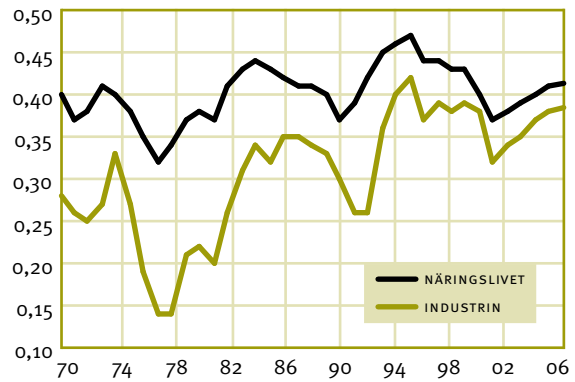

Diagram 2:28

Källa: scb samt egna beräkningar

Arbetade timmar

Säsongrensade kvartalsvärden

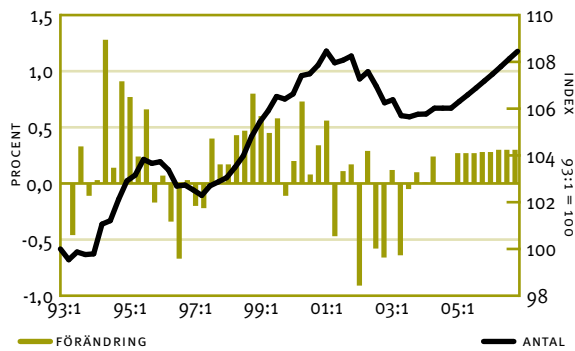

Diagram 2:29

Källa: scb samt egna beräkningar

Produktivitet, varu- och tjänsteproducenter

Årlig procentuell förändring

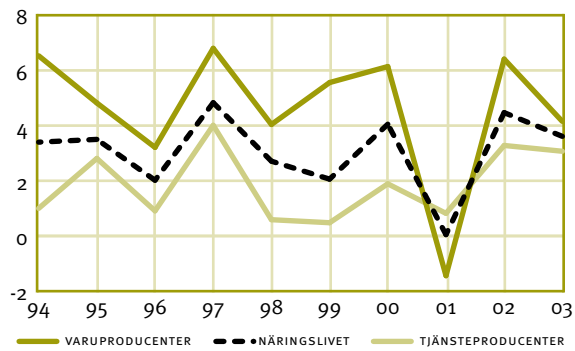

Diagram 2:30

Källa: scb

Sysselsättningsgrad 20-64 år

Procent

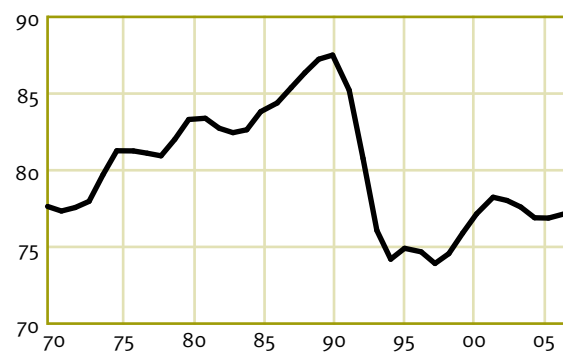

Diagram 2:31

Källa: scb samt egna beräkningar

Arbetskraften

Tusental

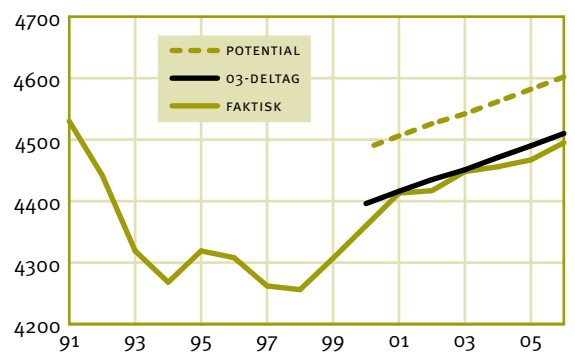

Diagram 2:32

Källa: scb samt egna beräkningar

Personalsomsättning i privata sektorn Tillsvidareanställda, procent

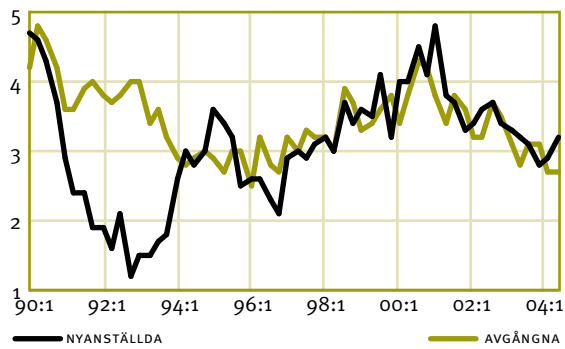

Diagram 2:33

Källa: scb

Nyanmälda platser och varsel 3 månaders glid och 1000-tal

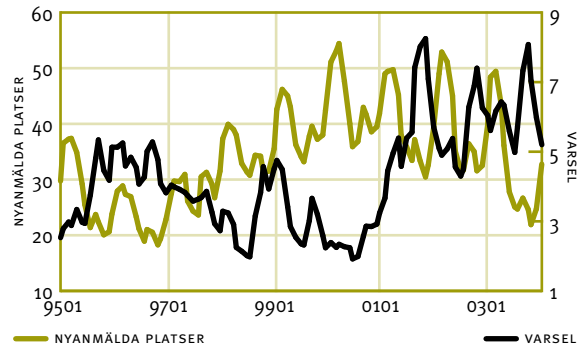

Diagram 2:34

Källa: AMS

Brist på arbetskraft i tjänstebranscher Andel företag i procent

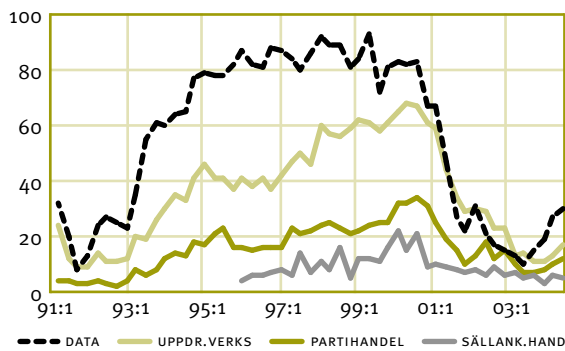

Diagram 2:35

Källa: Konjunkturinstitutet

Lediga jobb och vakanser Antal

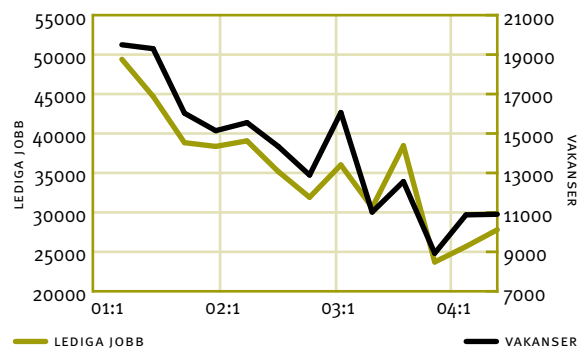

Diagram 2:36

Källa: scb

Sveriges Phillipskurva 1980-2005, 3 års genomsnitt

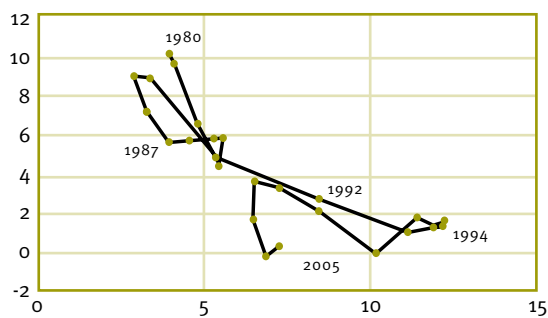

Diagram 2:37

Källa: scb samt egna beräkningar

Tre viktiga frågor för tillväxt

Arbetslösheten är fortfarande hög och som vi har visat i prognosen så finns, delvis därför, ingen risk för överhettning de närmaste åren. En stabiliseringspolitik som i detta läge ställs in på att strama åt ekonomin och begränsar de finanspolitiska åtgärderna, kommer att bromsa den positiva utvecklingen i förtid.

För att till fullo utnyttja den kommande uppgången, måste matchningsprocessen fungera väl och ekonomin understödjas av en väl avvägd stabiliseringspolitik. Utmaningen är inte enbart att skapa en stabil utveckling, utan att också främja tillväxten inom ramen för inflationsmålet.

Nedan gör vi en genomgång av tre viktiga områden för den ekonomiska tillväxten: läget för arbetskraftsreserven, arbetsmarknadspolitikens inriktning samt näringslivets konkurrenskraft.

Det finns en outnyttjad arbetskraftsreserv i ekonomin som kan fylla de nästkommande årens ökande behov. Reserverna kan på kort sikt främst hämtas från övertidsarbete, övergång från deltids- till heltidsarbete och minskad arbetslöshet. Jämviktsarbetslösheten är betydligt lägre än dagens arbetslöshet. Arbetslinjen måste därför stärkas för att på lite längre sikt göra det möjligt för fler att arbeta – alltför många står idag ofrivilligt utanför arbetsmarknaden. Produktivitetsutveckling och företagsvinster i Sverige står sig väl i den internationella konkurrensen.

Tillgänglig arbetskraftsbuffert, en aktiv arbetsmarknadspolitik och ett bra kostnadsläge ger goda förutsättningar för företagande, ökad sysselsättning och ökade reallöner.

Nya flexibilitetsinslag på arbetsmarknaden

Hur arbetskraftsreserverna ser ut har stor betydelse för om sysselsättningen kan öka utan risk för inflation. Den första självklara reserven är naturligtvis alla arbetslösa. Men även hur väl arbetsutbudet från de sysselsatta utnyttjas när det gäller arbetstider och i vilken mån människor utanför arbetskraften är beredda att träda in i den har betydelse. Nya flexibilitetsinslag på arbetsmarknaden kan göra att den kommande uppgången ser annorlunda ut jämfört med tidigare uppgångar.

Finns det en reserv utanför arbetskraften?

År 2003 stod i genomsnitt varje månad 1 251 000 personer i åldrarna 16-64 år utanför arbetskraften. Det är något fler än åren dessförinnan. Hur många som står utanför arbetskraften är i viss mån en spegelbild av arbetsmarknadsläget. När många är sysselsatta står få utanför arbetskraften och tvärtom. Antalet personer som skulle vilja arbeta trots att de inte räknas till arbetskraften har minskat sedan år 1997.

Ny flexibilitet på arbetsmarknaden

Arbetskraftsdeltagande	Demografin talar för minskning. Vid god efterfrågan är det troligt med tillskott framför allt från arbetssökande och de som deltar i olika former av arbetsmarknadsutbildning. Förtidspensioneringarnas utveckling är avgörande.
Outnyttjat arbetsutbud	Ökar. Visar stor variation.
– Arbetslösa	Ökar. Visar stor variation.
– Latent arbetssökande	Visar stor variation.
– Undersysselsatta	Stabilt sedan 2001. Visade under 1990-talet stor variation. Större bland kvinnor än bland män.
Tillfälliga anställningar	Gäller omkring 13 procent av de anställda. Har ökat under 1990-talet. Vanligare bland kvinnor än bland män.
Deltidsarbete	Minskar totalt och bland kvinnor. Vanligare bland kvinnor än bland män.
Övertidsarbete	Minskar. Visar avsevärd variation. Vanligare bland män än bland kvinnor.
Invandring	Stort inflöde av arbetskraft och möjlig arbetskraft till Sverige. Kan komma att öka i.o.m. EU-utvidgningen
Sjukfrånvaro	Omvänd flexibilitet – hög när efterfrågan är god.

Antal personer, 16-64 år, utanför arbetskraften och antalet sysselsatta

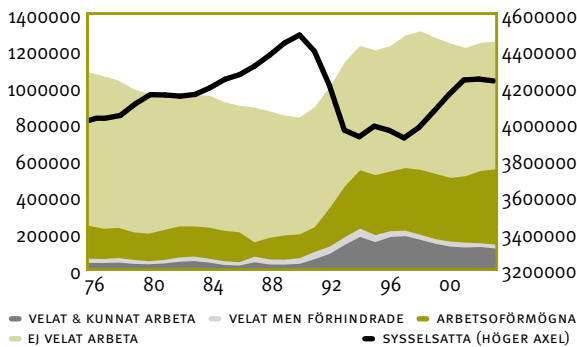

Diagram 3:1

Källa: SCB (AKU)

En ansenlig del av de 956 300 personer i åldrarna 20-64 år som stod utanför arbetskraften år 2003, 259 500 personer, främst i yngre åldrar studerade. Men den enskilt vanligaste orsaken för människor i åldrarna 20-64 år att inte delta i arbetskraften är att de är sjuka eller förtidspensionerade av hälsoskäl. Det gällde för 396 300 personer år 2003. Ytterligare 73 900 personer var pensionerade av andra skäl. 50 700 personer var arbetssökande även om de inte räknades som arbetslösa.

Ålderssammansättningen i befolkningen talar mot att arbetskraftsdeltagandet återigen blir så högt som i 1990-talets början då 87-88 procent av befolkningen i åldrarna 20-64 år deltog i arbetskraften. Andelen av befolkningen i arbetsförålder (16-64 år) som är i de åldrar då arbetskraftsdeltagandet normalt är högt, är lägre i dag än vid 1990-talets början och kommer att bli ännu lägre åren framöver. Ålderssammansättningen, i sig, skulle minska arbetskraftsdeltagandet från 78,1 procent år 2003 till 76,8 procent år 2008 om frånvaromönstren inte förändras.

För att komma fram hur stort arbetskraftsdeltagandet kan bli i en tänkt framtid (säg år 2008) då efterfrågan på arbetskraft är god studerar vi orsakerna till att människor i olika åldrar står utanför arbetskraften år 2003 och resonerar om i vilken utsträckning detta kan komma att förändras i framtiden. Vår slutsats är att arbetskraftsdeltagandet i åldersgruppen 20-64 år skulle kunna öka från 81,9 procent år 2003 till 82,9 procent år 2008.

Vi har då antagit att antalet studerande är nästan 40 000 färre än det skulle ha varit med samma studerandeandel i varje åldersgrupp som år 2003. Skälet till detta är att till de studerande räknas också många av dem som deltar i arbetsmarknadspolitiska program vilka måste bli färre när det är god efterfrågan på arbetskraft. Vi har också räknat med att ingen står utanför arbetskraften som arbetssökande när efterfrågan på arbetskraft är hög.

Arbetskraftsdeltagande i olika åldersgrupper Procent

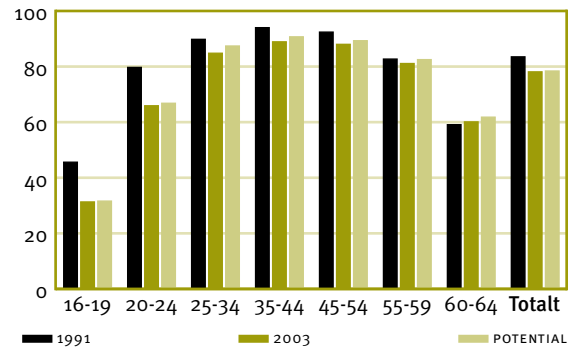

Diagram 3:2

Källa: SCB samt egna beräkningar

Vi antar alltså att det som hindrar dem från att räknas till arbetskraften i dag, t e x att de inte aktivt söker arbete, lätt kan undanröjdas om chanserna att få ett jobb ökar.

I övrigt har vi inte antagit några betydande förändringar jämfört med dagens mönster för arbetskraftsdeltagande i olika åldersgrupper. Det innebär att vi har räknat med att lika stora andelar av varje åldersgrupp kommer att stå utanför arbetskraften som sjuka eller förtidspensionerade år 2008 som år 2003. Här är det naturligtvis möjligt med ytterligare tillskott till arbetskraften om man lyckas minska förtidspensioneringarna. Arbetskraftsdeltagandet kan, å andra sidan, komma att minska eftersom regeringen har givit AMS i uppdrag att planera för att friår ska införas i hela landet år 2005 och omfatta omkring 12 000 platser.

Outnyttjat arbetsutbud

Lägger man samman arbetsutbudet från dem utanför arbetskraften med det från de arbetslösa och de undersysselsatta så visar det sig att det outnyttjade arbetsutbudet år 2003 i genomsnitt varje vecka var 14,6 miljoner timmar. Detta motsvarar 11 procent av de 127,0 miljoner timmar arbete som utfördes varje vecka det året.

Det outnyttjade arbetsutbudet minskade kraftigt åren 1996-2001, vilket framför allt beror på att arbetslösheten minskade. År 2003 stod de arbetslösa för 57 procent av det outnyttjade arbetsutbudet, medan de undersysselsatta d v s de som av arbetsmarknadsskäl arbetar mindre än vad de skulle vilja göra, stod för 21 procent och de utanför arbetskraften som hade velat och kunnat arbeta stod för 22 procent. Mellan år 2001 och 2003 har det outnyttjade arbetsutbudet ökat. Ökningen beror helt på att arbetslösheten har ökat.

Männen stod år 2003, totalt sett, för en något större del av det outnyttjade arbetsutbudet, 53 procent, än kvinnorna. Att det var så berodde på att männen stod för en

Outnyttjat arbetsutbud Miljoner timmar / vecka

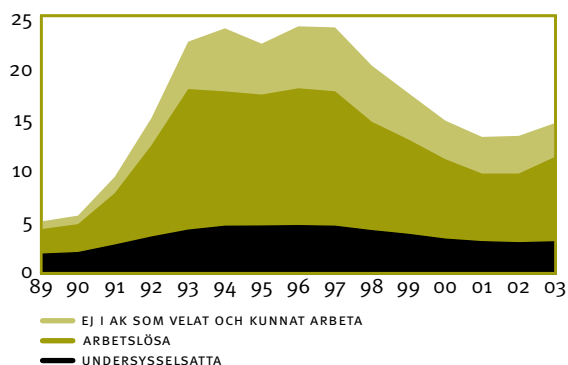

Diagram 3:3

Källa: SCB (AKU)

Outnyttjat arbetsutbud bland kvinnor och män Miljoner timmar / vecka

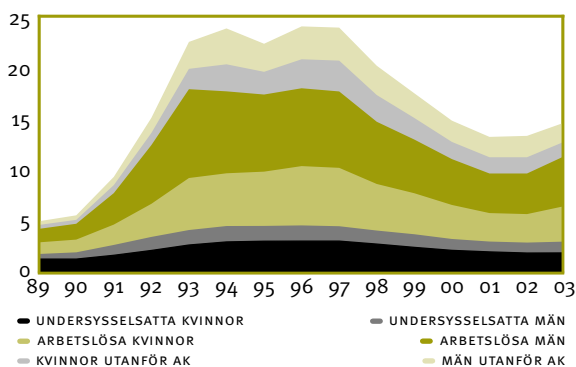

Diagram 3:4

Källa: SCB (AKU)

Andel anställda, 20-64 år med tillfällig anställning Procent

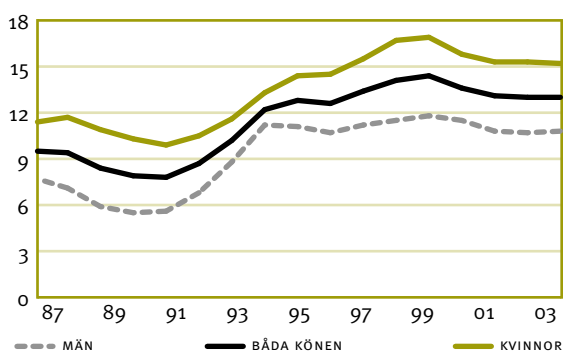

Diagram 3:5

Källa: SCB (AKU)

större del av utbudet från de arbetslösa, 58 procent, och från de latent arbetsökande (d v s de utanför arbetskraften som hade velat och kunnat arbeta) 57 procent. De undersysselsattas arbetsutbud kom till en övervägande del, 64 procent, från kvinnor.

Flexibelt anställda

Fasta respektive tillfälliga anställningar ger olika grader av frihet till arbetsgivaren respektive den anställda. Olika former av tillfälliga anställningar ger arbetsgivarna frihet att med kort varsel variera arbetsstyrkan. Medan fasta anställningar ger de anställda frihet att göra långsiktiga planer för sin ekonomi och sitt arbete.

Under 1990-talet fick en allt större andel av de anställda, i åldrarna 20-64 år, en lösare anknytning till arbetsmarknaden genom att de har en tillfällig, i stället för fast, anställning. År 1990 var andelen med tillfällig anställning 7,9 procent. År 1999 hade den ökat till 14,4 procent. I början av 2000-talet ser andelen ut att ha stabiliserats vid omkring 13 procent. En större andel av de anställda kvinnorna än männen har tillfällig anställning. År 2003 var skillnaden drygt 4 procentenheter.

Andelen anställda som, i genomsnitt varje vecka, arbetade mer än vanligt ökade i stort sett varje år mellan år 1993 och år 2000. Under 2000-talet har andelen minskat. Om vi antar att variationerna styrs av arbetsgivarnas behov så finns i övertidsarbetet betydande reserver att ta av. År 2003 arbetade i genomsnitt 9,7 procent av de anställda mer än vanligt varje vecka av andra skäl än flextid eller arbetstidens förläggning. Män arbetar över mer än kvinnor. I genomsnitt arbetade 12,2 procent av männen mer än vanligt varje vecka av andra skäl än flextid eller arbetstidens förläggning. Andelen kvinnor var 7,3 procent.

24 procent av de anställda i åldrarna 20-64 år arbetade deltid år 2003. Deltidsarbetet visar på en svag minskning

Andel anställda som arbetat mer än vanligt under mätveckan. Procent

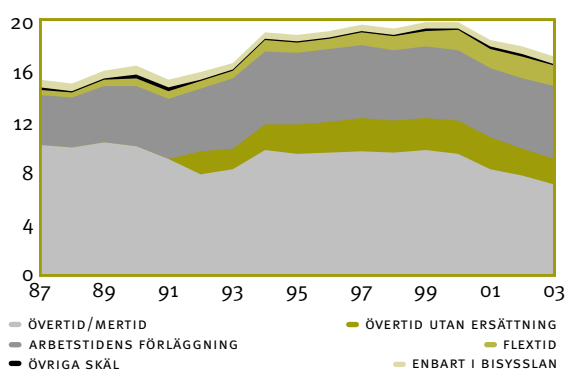

Diagram 3:6

Källa: SCB (AKU)

sedan mitten av 1990-talet då 27 procent av de anställda i dessa åldrar arbetade deltid. Minskningen är tydligare för kvinnor som står för den övervägande delen av deltidarbetet. År 1987 arbetade 48 procenta av de anställda kvinnorna i åldrarna 20-64 år deltid och år 2003 gjorde endast 38 procent det. Motsvarande andel bland män ökade under samma period från 6 till 9 procent.

I synnerhet bland kvinnor finns alltså ett viktigt möjligt tillskott till arbetskraften om den nedåtgående trenden för deltidarbete håller i sig. Att detta arbetsutbud i betydande grad redan finns, men inte utnyttjas, visar det stora antalet undersysselsatta. År 2003 fanns 237 000 sysselsatta personer, i åldrarna 16-64 år, som, av arbetsmarknadsskäl, inte fick arbeta så mycket som de skulle vilja göra. Samma år arbetade 887 000 personer, i åldrarna 20-64 år, deltid.

I sjukskrivningarna finns en omvänd arbetskraftsreserv. Antalet frånvarande från arbetet p g a sjukdom varierar med sysselsättningen. Dels beror det naturligtvis på att fler sysselsatta innebär att det finns fler som har ett arbete att vara sjuka ifrån. Men det är inte hela förklaringen. En del av förklaringen bör vara att läget på arbetsmarknaden påverkar människors benägenhet att sjukskriva sig. När konkurrensen om jobben är hård är det tänkbart att man försöker undvika sjukfrånvaro även när det skulle vara motiverat ur hälsosynpunkt.

Invandring

Idag är nettoinvandringen till Sverige cirka 30 700 personer¹. När Sverige hade i princip fri arbetskraftsinvandring under 1960-talet var invandringsöverskottet som mest 34 000 personer². Invandringen är hög idag – i absoluta tal, och som andel av befolkningen.

Människor kommer till Sverige på flera olika sätt. Dels har vi gruppen asylsökande och flyktingar, vi har också den fria rörligheten inom Norden och EU och en del kommer som arbetskraft. Dessutom kommer anhöriga till dessa grupper.

En sammanställning av inflödet av människor som hade rätt att arbeta i Sverige år 2003 visar att drygt 83 000 personer kom detta år.

Den största delen av invandringen till Sverige består av flyktingar och deras anhöriga. Men nästan 40 procent av dem som kommer till Sverige varje år gör det enbart för att arbeta.

Få får permanenta uppehållstillstånd (PUT) av arbetsmarknadsskäl, 319 stycken. Täckande av tillfällig brist är drygt 13 000 personer och det handlar till exempel om polska läkare som anställs av landsting med läkarbrist. Drygt 7 000 personer fick tillstånd för att arbeta som säsongarbetare under högst tre månader. De flesta av dem arbetade under sommarmånaderna på frukt- och bärödlingar och inom grönsaksnäringen.

Inom EU och EES området³ råder fri rörlighet för

Andel anställda 20-64 år som arbetar deltid Procent

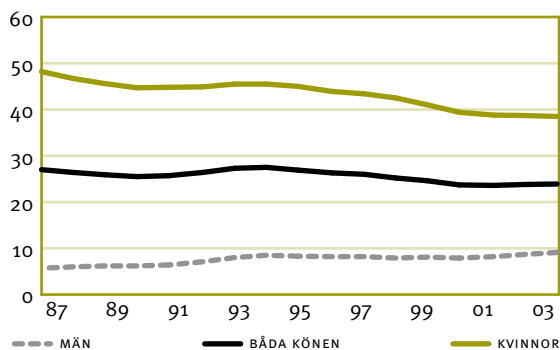

Diagram 3:7

Källa: SCB (AKU)

Andel frånvarande från arbetet p g a egen sjukdom samt antalet sysselsatta

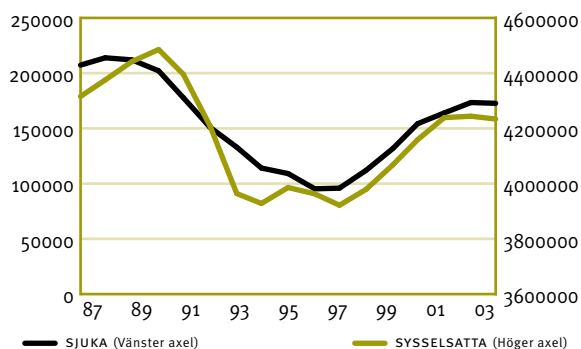

Diagram 3:8

Källa: SCB (AKU)

Årlig nettoinvandring 1971-2000 Andel av befolkningen i procent

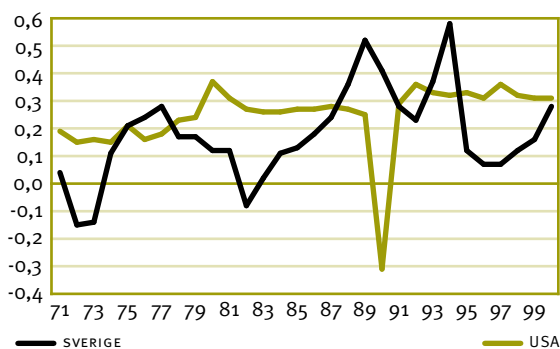

Diagram 3:9

Källa: OECD

Inflöde av människor som har rätt att arbeta i Sverige år 2003³

Permanent uppehållstillstånd av arbetsmarknadsskäl	319
Täckande av tillfällig brist med mera ⁴	3 480
Säsongsarbetstillstånd	7 058
EU/EES	3 300
F-skatt – tredjelandsmedborgare ⁵	1 044
Delsumma	25 201
Övrigt EES avtalet	6 000
Flyktingar	6 460
Anhöriga ⁶	24 553
Gäststuderande	5 509
AT-und ⁷	15 604
Delsumma	58 126
Totalsumma	83 327

Not: I sammanställningen saknas bland annat asylsökande med beviljad F-skattsedel i Sverige, EU/ESS medborgare som stannar kortare tid i Sverige än tre månader, övriga nordiska medborgare, inflöde av tredjelandsmedborgare som är bosatta och anställda i EU/EES och bärplockare med flera som reser in på turistvisum. Detta summeras uppskattningsvis till 20 000 per år.

arbetskraft. Det innebär att EU/EES medborgare inte behöver ha arbetstillstånd för att arbeta i Sverige. Det gäller också deras anhöriga. Är man i Sverige mer än tre månader behövs uppehållstillstånd. Det var cirka 3 300 EU/EES-medborgare som fick uppehållstillstånd på grund av en anställning år 2003.

Den 1 maj 2004 utvidgades EU med tio nya medlemsstater. EU fick 75 miljoner nya invånare som kommer att få möjlighet att flytta inom EU på samma sätt som andra EU-medborgare. Hur många som väljer att flytta beror på den ekonomiska utvecklingen i anslutningsländerna och i resten av EU. Den som hittar ett jobb hemma är mindre benägen att söka sig till ett annat land, och löneskillnaderna måste vara ganska stora för att människor ska tycka att det lönar sig att till exempel

lära sig ett nytt språk och kanske lämna familj och vänner.

Ett annat sätt att komma till Sverige och arbeta är att komma som egen företagare och då kan man beviljas F-skattsedel. LO har haft anledning att ifrågasätta om en del av dagens F-skattsedelinnehavare verkligen kan betraktas som företagare – många har vid kontroller visat sig ha sådana arbetsvillkor att de inte kan betraktas som annat än arbetstagare.

De allra flesta som får permanenta uppehållstillstånd i Sverige, kommer hit för kärleks skull. De kommer för att gifta sig eller bli sambo med någon som bor här, eller för att återförening med sin familj. År 2003 fick 24 553 personer uppehållstillstånd som anhöriga. En annan stor grupp utgörs av dem som får skydd i Sverige, 6 460 personer fick uppehållstillstånd som flyktingar 2003. Båda dessa grupper utgör också ett tillskott på arbetskraft till Sverige.

Matchning

Sysselsättningsuppgången i slutet av 1990-talet och början av 2000-talet visade inte på några anmärkningsvärda brister på arbetsmarknaden. Tvärtom ser matchningen ut att ha förbättrats under 2000-talet och inflationen förblev låg.

Ett traditionellt sätt att sammanfatta matchningseffektiviteten på arbetsmarknaden på är i s.k. Beveridgekurvor som visar antalet vakanser (här mätt som antalet kvarstående platser på arbetsförmedlingen) och arbetslösheten. Diagram 3:10 visar Beveridgekurvan för perioden 1980 till 2003. Att kurvan lutar nedåt beror på att vakanstalen är höga när den totala arbetslösheten är låg och tvärtom. Var i diagrammet kurvan är placerad beror på hur väl matchningen av lediga arbeten och arbetsökande fungerar. Om kurvan ligger nära det nedre vänstra hörnet tyder det på att matchningen fungerar väl – både vakanstalen och arbetslösheten är låga.

¹ Migrationsverket 2003

² Christer Lundh "Invandrarna i den svenska modellen – hot eller reserv?" i Arbetarhistoria nummer 70, 2/1994.

³ LO (2004) Mer än bara öppna gränser, Landsorganisationen och migrationen, Rapport från styrgruppen för LO:s förbundsgemensamma Ordning och reda projekt

⁴ 10 249 förstagångstillstånd beviljades, samt 3 181 förlängningstillstånd.

⁵ Skatteverket 040205.

⁶ 4 763 av de anhöriga var anhöriga till flyktingar och reste in i Sverige i anslutning till personer som fick uppehållstillstånd av flyktingskäl, andra skyddsbehov och humanitära skäl.

⁷ Asylsökande i Sverige med undantag från kravet på arbetstillstånd.

⁸ De femton nuvarande EU-länderna är Sverige, Finland, Danmark, Tyskland, Österrike, Italien, Grekland, Nederländerna, Belgien, Luxemburg, Frankrike, Spanien, Portugal, Storbritannien och Irland. Ytterligare fyra länder omfattas av EES avtalet: Norge, Liechtenstein, Schweiz och Island.

Beveridgekurva för Sverige
Åren 1980-2003

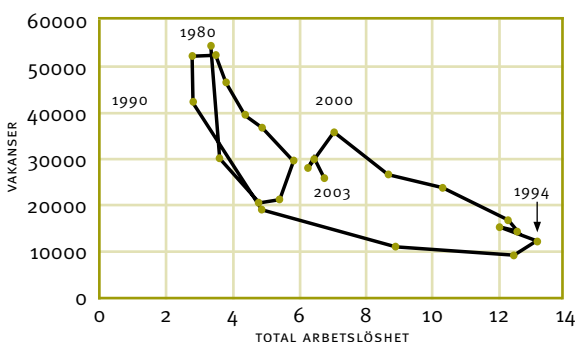

Diagram 3:10

Källa: NÄRINGSDEP, AMS OCH SCB

Eftersom andelen av alla lediga jobb som anmäls till arbetsförmedlingen förändras över tiden ska man inte jämföra nivåerna över längre perioder. Vi ser dock att matchningen försämrades åren 1983 och 1984 och förbättrades år 1989. År 1994 ser det återigen ut att ha skett en försämring. Mellan år 2000 och år 2001 förbättrades matchningen markant. Vi ser samma mönster av förbättrad matchning mellan år 2000 och år 2001 om vi inkluderar dem som har anmält sig som ombytessökande på arbetsförmedlingen bland de arbetssökande.

Arbetslinjen smalnar av

Samhällsekonomiskt är det lönsamt att subventionera anställning av dem som inte får arbete till normala avtalsenliga löner. Vitsen med sysselsättningssubventioner är inte att generellt minska företagets kostnader för arbetskraft. Vitsen är att kompensera de arbetsgivare som anställer människor vars produktivitet understiger de avtalade lägsta lönerna. När arbetsgivaren får bidrag till en del av lönekostnaden för dem som har bristande kapacitet exempelvis på grund av dålig hälsa eller för att de har tappat förmåga genom att vara utan arbete under en längre period, kan dessa konkurrera om jobben på samma villkor som andra. Det effektiva arbetsutbudet ökar därmed.

Sysselsättningssubventioner ska inte främst ses som ett instrument att bekämpa den konjunkturella arbetslösheten utan som ett instrument att bekämpa och förhindra uppkomsten av strukturell arbetslöshet. I ett läge med stor efterfrågan i ekonomin tas all ledig arbetskraft tillvara. Subventionerade anställningar tränger då inte undan andra anställningar utan leder till ökad sysselsättning.

När utbudet av arbetskraft är större än efterfrågan ger subventionerade anställningar upphov till undanträngning, vilket är meningen. Dels är det en rättvisefråga. En subvention som så exakt som möjligt kompenserar för bristande produktivitet gör att den som subventioneras, på rättvisa villkor, kan bjuda ut det arbete han eller hon faktiskt kan utföra. Dels kan samhället långsiktigt göra en vinst om den som subventioneras därigenom undgår att bli utan arbete under väldigt lång tid och tappa ännu mer i produktivitet medan den som går miste om just det jobbet snabbare kan få ett annat jobb.

Vår slutsats blir alltså att sysselsättningssubventioner är bra när de, i grova drag, kompenserar för faktiska eller misstänkta, brister i produktionsförmåga.

De sysselsättningsstöd som kompenserar för faktiska brister i produktionsförmåga skall gälla så länge som den låga produktionsförmågan råder, alltså gärna på en permanent basis för många arbetshandikappade. De stöd som kompenserar för tillfälligt, eller bara misstänkt, låg produktionsförmåga skall däremot vara tillfälliga. De skall endast vara så länge så att individen får en chans att

visa vad hon eller han går för. Om det efter hand visar sig att produktiviteten inte är nedsatt så skall subventionen upphöra.

Arbetslinjen i svensk politik – att arbetslösa hellre ska erbjudas försörjning genom arbete eller annan aktiv insats än kontantunderstöd – går tillbaka till 1918 då riksdagen beslutade att inrätta nödhjälpsarbeten. Dessa hade till syfte dels att lindra de arbetslösas nöd, dels att testa deras arbetsvilja. De principer som, med tiden, utarbetades för nödhjälpsarbeten sa att de skulle vara sådana att de inte skulle komma att utföras på den öppna marknaden under den närmaste framtiden och arbetslönen skulle utgöra en förhållandevis stor andel av totalkostnaden. Nödhjälpslönerna skulle understiga den lägsta grovarbetslönen på marknaden. Detta tillämpades dock inte alltid.

År 1933 gick socialdemokraterna och bondeförbundet samman om ett krisprogram. Där fastslogs att utöver reservarbeten ska en liknande arbetslöshetsåtgärd, beredskapsarbete, instiftas. Men beredskapsarbeten skulle inte ses som en hjälpåtgärd för arbetslösa utan som en rationaliseringsåtgärd inom den statliga verksamheten och lönen skulle därför anpassas efter den öppna marknads lönevillkor. Syftet med beredskapsarbetena var då att skapa sysselsättning åt arbetslösa genom tidigareläggning av ordinarie verksamhet, ge ungdomar arbetslivserfarenhet och att ge sysselsättning åt personer som oavsett konjunkturläge har svårt att erhålla eller behålla anställning på den ordinarie arbetsmarknaden. Beredskapsarbeten fanns i olika former och med olika villkor fram till år 1998. Under åren 1984 till 1998 fanns även en annan form av konjunkturberoende sysselsättningsstöd – rekryteringsstöd. Rekryteringsstödet var menat att skapa sysselsättning i den privata sektorn som ett alternativ till beredskapsarbete som främst bedrevs i den offentliga sektorn.

Beredskapsarbetena och rekryteringsstöden ersattes under 1998 av anställningsstöd i olika former. De olika formerna av anställningsstöd är framför allt ett uttryck för att man vill ge större stöd till personer som har varit utan arbete i längre tid. Stöden ska sänka arbetsgivarens lönekostnad för den som anställs, med en viss andel. Men kostnaderna har samtidigt begränsats så att subventionsgraden, i normala lönelägen, blir betydligt lägre än den som anges i regelverket.

Efter det att den socialdemokratiska regeringen tillträdde hösten 1932 ökade antalet sysselsatta i beredskapsarbete eller reservarbete (som nödhjälpsarbetena då kallades) till över 40 000 år 1933. Arbetslösheten var vid den tiden över 20 procent. Efter andra världskriget sjönk arbetslösheten markant. Ambitionen att rätta till arbetsmarknadsproblemet med sysselsättningsstöd växte under 1960- och 70-talen. År 1978 var antalet sysselsatta med beredskapsarbete återigen större än 40 000. Den

Antal sysselsatta i reservarbete, beredskapsarbete och med rekryteringsstöd samt arbetslösheten 1922-1997. Procent

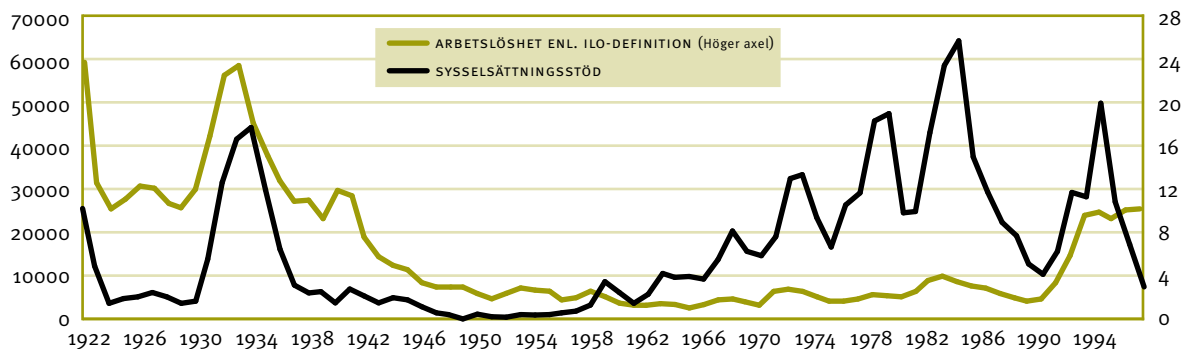

Diagram 3:11

Källa: Olli Segendorf (2003) och SCB

öppna arbetslösheten var då 2,2 procent. Att befolkningen hade växt mellan 1930-talet och 1970-talet ändrar inte den grundläggande bilden att beredskapsarbeten sätts in vid betydligt lägre arbetslöshet under den senare perioden.

Under 1990-talets massarbetslöshet fick inte de konjunkturberoende sysselsättningsstöden den omfattning de hade på 1980-talet vid vad som då uppfattades som hög arbetslöshet – nästan 4 procent. År 1994 var, i genomsnitt, 42 000 personer anställda med någon form av konjunkturberoende sysselsättningsstöd. Det innebär att mindre än en tiondel av den totala arbetslösheten – antalet öppet arbetslösa och inskrivna i konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiska program – fick något sysselsättningsstöd. När arbetslösheten var som högst under 1980-talet fick mer än en femtedel av de arbetslösa beredskapsarbete eller rekryteringsstöd.

Vid sidan av de konjunkturberoende sysselsättningsstöden kan arbetshandikappade få anställning med lönebidrag, OSA (skyddat arbete hos offentlig arbetsgivare) eller i Samhall. Gemensamt för sysselsättningsstöden och stöden till de arbetshandikappade är att de ges för att kompensera för permanent eller tillfällig, faktisk eller misstänkt nedsatt produktionsförmåga. Dessa stödformer ökade under 1980-talet till att omfatta nästan 80 000 personer. Ökningstakten avtog under 1990-talet. År 2003 hade nästan 86 000 personer en anställning med något av dessa stöd.

Ett sätt att visa att antalet subventionerade anställningar är otillräckligt är att jämföra dessa med antalet långvarigt sjuka som uppbär någon ersättning från socialförsäkringarna för att de är sjuka. Jämförelsen visar att 12 procent av befolkningen, 16-64 år, hade sjuk-, eller aktivitetsersättning eller var sjukskrivna i sex månader eller mer i december år 2003. Samma år hade i genomsnitt 2 procent arbete med något sysselsättningsstöd (riktat till arbetslösa eller arbetshandikappade). Vår

slutsats är att de proportionerna inte framstår som rimliga. Oavsett vilken anknytning de långvarigt sjuka har till arbetsmarknaden så visar detta att de subventionerade anställningarna är försvinnande få i jämförelse med de allt fler långvarigt sjuka. Fler subventionerade anställningar bör kunna ge fler människor möjlighet att delta i arbetslivet.

Frågan är varför de subventionerade anställningarna inte blir fler när behovet ser ut att öka. Beror det på att de medel som avsätts inte räcker till fler, eller på att subventionerna inte är kraftiga nog? Det vet vi inte. Men vi kan visa att subventionsgraden i de konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiska stöden har sänkts under 1990-talet.

Reglerna för hur stor del av kostnaderna för de konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiska sysselsättningsstöden som arbetsgivarna får täckta har ändrats åtskilliga gånger över tiden. Det gäller både subventionen av själva lönekostnaden och av kostnader för t ex material och investeringar. Från och med år 1993 begränsas subventionen av lönekostnaden inte bara av subventionsgraden utan också av ett tak för hur stort bidraget fick vara⁹. År 1993 innebar det att vid ett vanligt beredskapsarbete fick arbetsgivaren ett bidrag som täckte 65 procent av lönekostnaden men som högst fick vara 14 000 kronor i månaden.

Till en början var taket för bidraget så högt satt att arbetsgivarna i normala lönelägen kunde få den subventionsgrad som reglerna angav. Men år 1995 sänktes taket för bidraget till beredskapsarbeten och rekryteringsstöd (såvida beredskapsarbetena inte var skogliga, i natur-, miljö-, eller fornvård, kommunalt varvat med utbild-

⁹ Fr.o.m. år 1993 började subventionen beräknas på enbart lön (inklusive sjuklön och semesterersättning) samt avgifter enligt lagen om socialavgifter. Tidigare hade den beräknats på hela lönekostnaden. Det innebar en viss sänkning av den faktiska subventionsgraden som vi inte tar hänsyn till här.

ning, medförde investeringar eller rekryteringsstödet riktade sig till någon som behövde SFI eller till någon som hade en högskoleutbildning på 120 poäng och anställdes i ett litet företag som saknar den kompetens som den anställda hade) till 7 000 kronor. Detta innebar att det i lönelägen i närheten av medellönen för industriarbetare långt ifrån gick att få den subvention på 50 procent som inledningen på regelverket utlovade.

Diagram 3.12 visar subventionsgraden i de olika konjunkturberoende sysselsättningsstöden, åren 1986-1997, i en sammanfattning. Linjerna i diagrammet visar antingen den subventionsgrad som regelverket anger eller, om taket begränsar subventionsgraden vid den genomsnittliga lönen för industriarbetare, hur stor del av lönekostnaden (eller lön och arbetsgivaravgifter), vid industriarbetarlönen, som subventioneras. Taket för subventionen innebär att subventionsgraden automa-

tiskt sänks med tiden. Att upprätthålla subventionsgraden kräver aktiva beslut.

Vi ser att subventionsgraden för alla anställningsstöd, med undantag för det särskilda anställningsstödet och den nya försöksverksamheten med anställningsstöd för dem som har varit sjukskrivna i mer än två år, har urholkats sedan de infördes och i bästa fall är omkring 40 procent i normala lönelägen. Det förstärkta anställningsstödet t ex kan ges i 24 månader till dem som har varit inskrivna på arbetsförmedlingen som öppet arbetslösa eller i ett arbetsmarknadspolitiskt program i två år. De första 6 månaderna ska subventionsgraden vara 75 procent och följande 18 månader 25 procent. Men taket för stödet innebär att subventionsgraden vid löner i nivå med industriarbetarnas i dag är 42 procent respektive 14 procent.

Lönesubvention vid beredskapsarbete, rekryteringsstöd och anställningsstöd
Totalt eller som andel av industriarbetarlönen 1986-2005. Procent

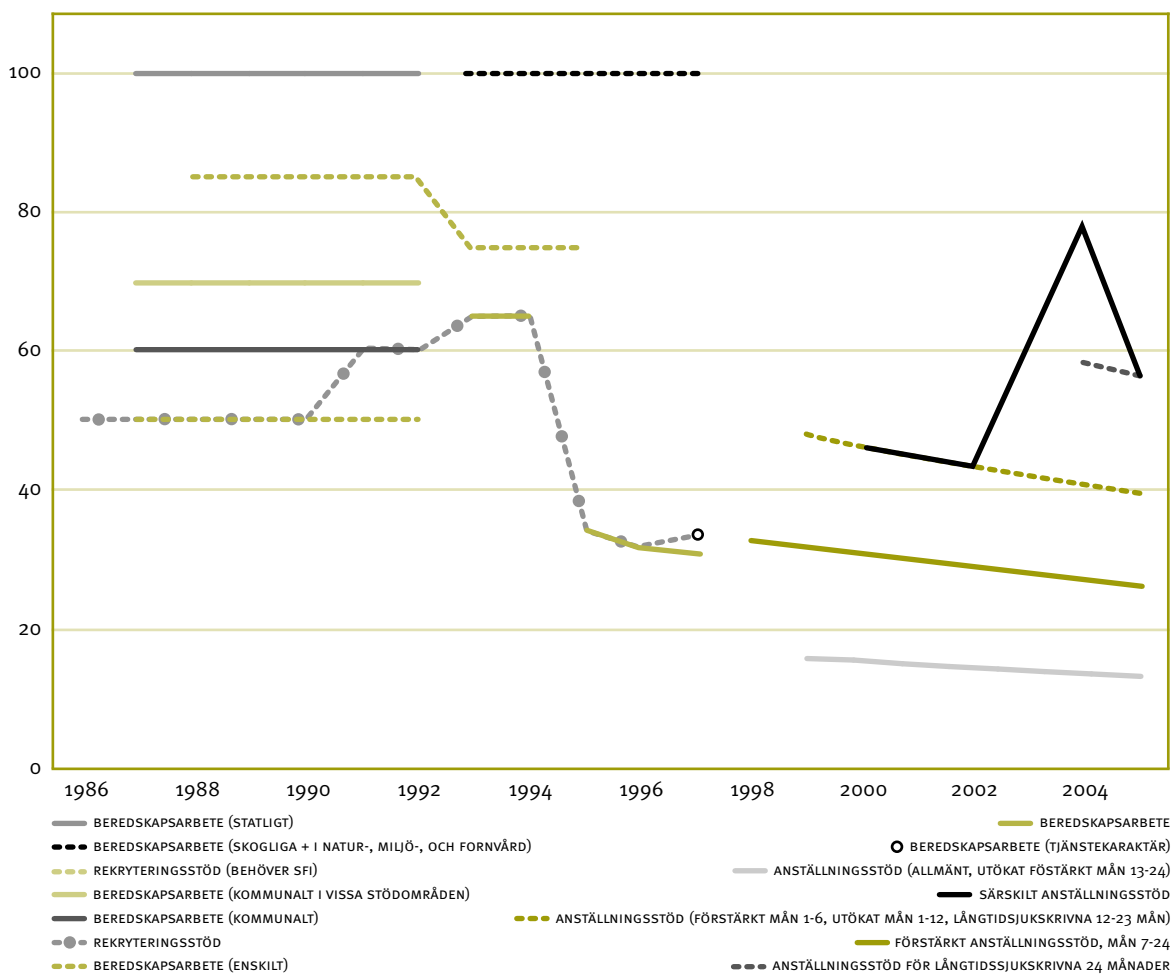

Diagram 3:12

Källa: SFS 1986:414, SFS 1987:411 och SFS 1997:1275, med senare tillägg

I stället för att höja subventionsgraden i de arbetsmarknadspolitiska stöd som syftar till att ge arbetslösa eller arbetshandikappade anställning väljer regeringen och dess samarbetspartier nu att satsa på friår. Friåret syftar till att ge arbetstagare möjlighet till rekreation, kompetenshöjning eller start av eget företag och arbetslösa chans att stärka sin ställning på arbetsmarknaden genom det tillfälliga arbete som uppstår i den lediges frånvaro. Under "friåret" ges en arbetstagare ledigt i tre till tolv månader samtidigt som den ledige ersätts med en arbetssökande inskriven vid arbetsförmedlingen. Den friårsledige får ersättning som motsvarar 85 procent av vad han eller hon skulle ha fått i händelse av arbetslöshet. Ingen ersättning ges till arbetsgivaren som kompensation för att denne förlorar en rutinerad anställd och i stället får en orutinerad under en period.

Med anledning av resultaten i en försöksverksamhet som har pågått under år 2004 anser regeringen att friåret bör ges en tydligare arbetsmarknadspolitisk inriktning. Det innebär att vikariatet i större utsträckning ska ges till prioriterade grupper såsom långtidsinskrivna, arbetshandikappade och vissa invandrare. Utan att detta ställs som krav ska därför arbetsförmedlingens roll, i valet av vikarie, stärkas. Men om en friårsvikarie har bristande produktivitet får arbetsgivaren ta hela den kostnaden. Det innebär att arbetsgivare bör vara lika tveksamma att ta in människor med faktisk eller misstänkta brister i produktiviteten som vid vanliga rekryteringar såvida den kostnad det innebär inte räknas som en belöning till eller satsning på den som får ta ledigt. Risken är alltså stor att arbetshandikappade och människor som har varit arbetslösa under långa perioder får svårt att dra nytta av friåret.

Ersättningen till den friårsledige kan som högst uppgå till 621 kronor i 100 ersättningsdagar och därefter till 578 kronor. Detta kan jämföras med de subventioner som utgår till arbetsgivarna i olika anställningsstöd. I det särskilda anställningsstödet och i vissa fall i den begränsade försöksverksamheten med anställningsstöd till långtidssjukskrivna utgår stöd som kan vara högre än den högsta friårsersättningen. Det särskilda anställningsstödet kan ges till personer som har varit inskrivna vid arbetsförmedlingen i två år och i aktivitetsgaranti i minst tre månader. Tom augusti 2004 utgjorde de särskilda anställningsstöden 28 procent av samtliga anställningsstöd. I övriga anställningsstöd och i lönebidragen (som riktar sig till arbetshandikappade) är subventionen lägre än den högsta friårsersättningen.

Jämförelsen av anställningsstöden, lönebidragen och friåret visar alltså att regeringen och dess samarbetspartier väljer att satsa mer pengar per plats i ett program som syftar till att ge anställda ledigt och som sannolikt öppnar vikariatstjänster till arbetslösa som ändå skulle ha haft relativt lätt att få jobb än vad de satsar på fler-

talet av de subventionerade anställningarna som syftar till att arbetshandikappade och människor med långa arbetslöshetsperioder arbeta.

Fokus på kostnadsläget i den svenska industrin

Den svenska konkurrenskraften är ständigt i fokus. Ett exempel på det är när General Motors har för avsikt att koncentrera produktionen av medelstora bilar till en fabrik i Europa och det står och väger mellan Trollhättan och Rüsselsheim. Utfallet bestämmer om Sverige ska få mer produktion och sysselsättning, eller om just dessa jobb ska försvinna till ett annat land.

Den här typen av val görs ständigt av företagsledningarna runt om i världen. Den traditionella fackliga synen på dessa frågor är att Sverige självklart ska hävda sig väl i den internationella konkurrensen. Kostnaderna i form av arbetskraft per producerad enhet och exempelvis bolagsskatter ska hållas nere. Däremot ska vi inte konkurrera med låga löner eller lågproduktiva branscher. Med en ständigt pågående strukturomvandling skapar vi ett konkurrenskraftigt näringsliv, samtidigt som människor kan arbeta till rimliga löner och med rimliga arbetsförhållanden.

Det finns idag flera exempel på företag som velat sänka sina kostnader genom att förmå de anställda att arbeta mer för samma lön, alternativt vill man flytta produktionen till ett land med lägre lönenivåer. Sådana exempel vittnar om ett ökat tryck på löntagarna att med försämrade villkor "köpa" sig fortsatt anställning. Att hota med utalokering av företag för att skapa underbudskonkurrens mellan löntagare innebär en uppenbar risk för social dumping. Minskande reallöner innebär minskad aggregerad efterfrågan och i längden negativa effekter på sysselsättningen. Det finns därför ingen långsiktighet i detta sätt att rädda kvar jobb på lokal nivå.

Det finns många faktorer som på lång sikt bäddar för en mer eller mindre konkurrenskraftig exportproduktion. Bland dem som verkar på lite sikt som vanligen tas upp är satsningar på FoU, utbildning, infrastruktur, antal sökta patent, IT-kapacitet, etc. I detta avsnitt koncentrerar vi oss på de makroekonomiska förutsättningar som har direkta återverkningar på Sveriges konkurrenskraft.

Lönekostnader

Kostnaderna för de anställda är den näst största utgiftsposten inom produktionen, efter insatsförbrukningen. Som andel av förädlingsvärdet i det svenska näringslivet ligger lönekostnaderna på mellan 60 och 70 procent.

I en jämförelse av näringslivets lönekostnader mellan EU-länderna hamnar Sverige i en grupp med förhållandevis höga lönekostnader. På ungefär samma nivå ligger

även Danmark, Finland, Tyskland, Frankrike och Storbritannien. Detta i motsats till EU:s nya medlemsländer som utmärker sig som typiska låglöneländer. Någonstans däremellan ligger länder som Portugal, Italien och Grekland. I diagrammet visas lönekostnaden per timme för arbetare och tjänstemän i Tyskland och Sverige i jämförelse med lönekostnaden i Estland, Litauen och Polen.

I en längre tidsserie över lönekostnaderna för arbetare inom industrin kan man skönja en förhållandevis stor följsamhet mellan de länder med samma lönekostnads-läge som Sverige, även för länder utanför Europa, som Japan och USA. Timlönekostnad för arbetare i Sverige och Tyskland har följts åt mycket nära i stort sett under hela perioden från mitten av 1970-talet fram till 1992. Deprecieringen av den svenska kronan medförde då att den svenska lönekostnadsnivån hamnade på en lägre nivå. Diagrammet bredvid visar tydligt denna utveckling.

Att endast studera lönekostnader per timme ger dock en ofullständig bild av företagens kostnadssituation. För att få ett relevant mått måste även produktiviteten inom industrin beaktas. I en jämförelse mellan de länder som omfattas ovan framkommer att Sverige hade en förhållandevis långsam produktivitetsutveckling under 1980-talet. USA och Japan har haft en snabb till mycket snabb produktivitetsutveckling inom industrin under samma period, vilken fortsatt in på 1990-talet. Tyskland har istället haft en något långsammare utveckling, detta är speciellt tydligt på 1990-talet. Sverige utmärker sig istället tydligt med en mycket snabb produktivitetsutveckling under samma period. Den gynnsamma utvecklingen för Sveriges del har även fortsatt in på 2000-talet, med undantag för år 2001 då produktiviteten föll under ett år.

Produktivitetsutvecklingen inom den svenska industrin har varit mycket snabb under andra halvan av 1990 talet, både i ett historiskt perspektiv och i en internationell jämförelse. Produktiviteten ökade med i genomsnitt drygt 6 procent per år mellan 1993 och 2002. Detta kan sättas i relation till den betydligt långsammare ökningen i Tyskland under samma period, med cirka 2,5 procent per år. I USA ökade produktiviteten med drygt 4 procent per år i snitt mellan 1993 och 2002. LOs prognos ger en mycket stark produktivitetsutveckling under 2004 - en ökning med nästan 10 procent - och en fortsatt god ökningstakt även under 2005 och 2006.

När produktivitetsutvecklingen beaktas i samband med lönekostnadsutvecklingen kan man jämföra utvecklingen av kostnaden för arbete per producerad enhet (Unit Labour Cost) i länderna. En tillbakablick visar att Sverige haft en ogynnsam kostnadsutveckling under 1980-talet, med förhållandevis snabba löneökningar och långsam produktivitetsutveckling. I början på 1990-talet vände dock denna trend. Utvecklingen för de svenska löntagarna har gått från höga nominella löneökningar och begränsat eller obefintligt reallt utfall till

Lönekostnad per timme, industri och tjänstesektor, 1996-2002. Euro

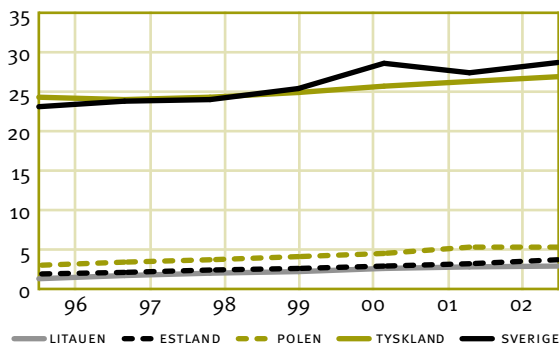

Diagram 3:13

Källa: Eurostat

Lönekostnad per timme, arbetare inom industrin, 1980 - 2002. US Dollar

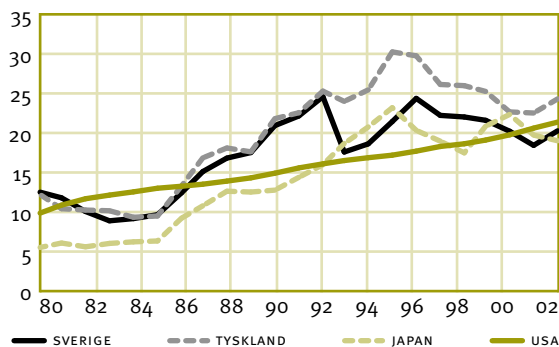

Diagram 3:14

Källa: US Department of Labor

Produktivitet i industrin, 1980-2002 (2006) Index 1980 = 100

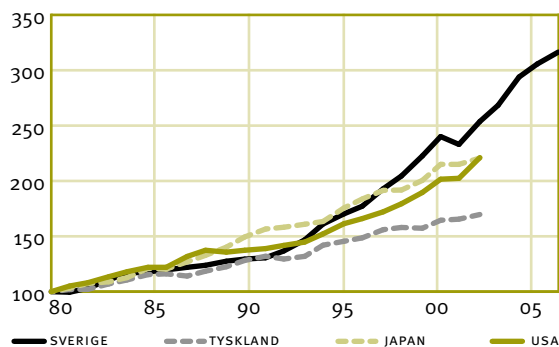

Diagram 3:15

Källa: US Dep. of Labor samt egna beräkningar

måttliga nominella löneökningar och ett positivt reallt utfall. De måttliga löneökningarna, tillsammans med den starka produktivitetens utvecklingen inom industrin, har gjort att enhetsarbetskostnadsläget stadigt förbättrats under 1990-talet och fram till idag.

Diagrammet här intill visar att Sverige förbättrade sitt kostnadsläge i snabb takt under 1990-talet, samtidigt som den ogynnsamma utvecklingen i den tyska industrin har fortsatt. I USA och Japan har utvecklingen varit en annan, med en mer stabil kostnadssituation. Enhetsarbetskostnaden har fortsatt att falla i Sverige under 2000-talet, med undantag från 2001 då produktiviteten, som tidigare nämnts, utvecklades negativt. En mycket kraftig produktivetsförbättring inom industrin i år ger en starkt förbättrad enhetsarbetskostnad och vår bedömning är att även under 2005 och 2006 gör produktivetsökningen att denna kostnad minskar, om än i en långsammare takt. Vilken inverkan det får på det svenska kostnadsläget på den internationella marknaden beror på hur ökningen ser ut relativt våra konkurrentländer.

Relativ enhetsarbetskostnad

Ett vanligt mått på industrins internationella konkurrenskraft är den relativa enhetsarbetskostanden mätt i gemensam valuta. Detta mått beaktar både växelkursutvecklingen och enhetsarbetskostnaden utveckling relativt konkurrentländernas.

Växelkursen är en lika viktig faktor som utvecklingen av den relativa enhetsarbetskostnaden. Växelkursutvecklingen är central när det kommer till Sveriges möjlighet att konkurrera med bra priser och god vinstutveckling på den internationella marknaden. På lång sikt har också den svenska kronan utvecklats till fördel för konkurrenskraften, inte minst under 1990-talet har kronan deprecierat kraftigt.

Den sammanlagda bilden blir att Sverige under 1990-talet har haft en förmånlig kostnadsutveckling inom industrin relativt andra länder. Utvecklingen mot lägre relativa kostnader har fortsatt under 2000-talet, beroende på att lönerna utvecklas i måttlig takt samtidigt som produktiviteten inom industrin ökar snabbare än i omvärlden. Växelkursutvecklingen har under denna period inte bidragit till den positiva kostnadsbilden.

Vinstutvecklingen

Lönekostnaderna, produktivitetens utvecklingen och växelkursutvecklingen styr i sin tur vinstutvecklingen i företagen. Det internationella avkastningskravet avgör sedan om företagen kan betraktas som konkurrenskraftiga eller inte. Under 1980-talet har vinsterna utvecklats positivt i Sverige, framförallt mot bakgrund av växelkursutvecklingen. Under 1990-talet har både en förbättrad

Enhetsarbetskostnad inom industrin, 1980-2002 (2006). Nationell valuta, index 1980 = 100

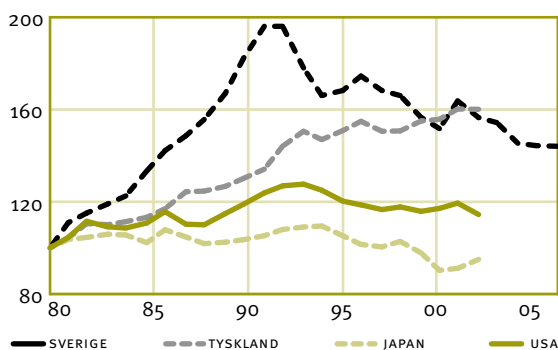

Diagram 3:16

Källa: US Department of Labor

Relativ enhetsarbetskostnad 1980-2006

Konkurrensvägt, index 1980 = 100

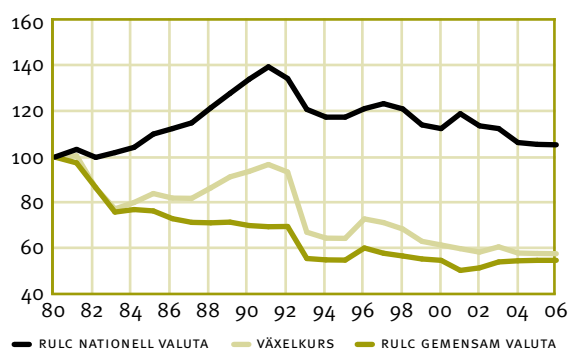

Diagram 3:17

Källa: OECD samt egna beräkningar

enhetsarbetskostnad och en försvagad valuta samverkat för en ökning av bruttovinstandelen i industrin.

Bruttovinstandelen inom den svenska industrin ökade under andra halvan av 1990-talet från cirka 35 procent till 40 procent av förädlingsvärdet. Mellan 1999 och 2002 minskade dock vinstandelen kraftigt, ner till lite drygt 30 procent. I Tyskland var vinstandelen under samma period betydligt lägre. Inom den tyska industrin sjönk bruttovinstandelen i början av 1990-talet från drygt 30 procent till runt 25 procent och den tyska vinstandelen ligger i dagsläget cirka 10 procent under den svenska. I LOs prognos beräknas den svenska bruttovinstandelen för industrin fortsätta att stiga under 2004 och 2005. Under år 2006 beräknas vinstandelen inom industrin ligga på cirka 38 procent av förädlingsvärdet.

Den svenska vinstutvecklingen är en indikator på ett gott investeringsklimat. Vinstökningar ska dock kombineras med en god reallöneutveckling.

Vinsterna inom exportindustrin påverkas inte bara av lönekostnadsutvecklingen och växelkursen. Stor betydelse för industrins lönsamhet har också förändringar i bytesförhållandet gentemot utlandet. Detta är relationen mellan export och importpriser – Terms of Trade. Industrin exporterar en stor del av sin produktion samtidigt som en hög andel av insatsförbrukningen består av importvaror. När bytesförhållandet mellan export- och importpriser försämras får detta kraftiga återverkningar på industrins lönsamhet, givet oförändrade lönekostnader. Sveriges bytesförhållande har försvagats under hela 1990-talet. Att vinsterna ändå ökat under perioden beror på att den höga produktivitetssökningen i kombination med måttliga löneökningar har ökat försäljningsvolymerna kraftigt.

Det försämrade bytesförhållandet beror just på den höga produktivitetssökningen. Den har skapat en gynnsam prisutveckling för exporten relativt importen och gjort att den svenska industriproduktionen växer snabbare än i omvärlden. Terms of Trade-försämringen har fortsatt även från 2000 och framåt med anledning av detta.

Direktinvesteringar i Sverige och utlandet

Precis som vinstutvecklingen är direktinvesteringar en indikator på ett bra eller dåligt konkurrensläge ur investeringsperspektiv. Under andra halvan av 1990-talet accelererade de utländska direktinvesteringarna i Sverige. De svenska direktinvesteringarna i utlandet motsvaras av en något större volym utländska direktinvesteringar i Sverige. Den internationella lågkonjunkturen har gjort att direktinvesteringarna mattats något på 2000-talet, speciellt är detta tydligt för 2003.

I ett internationellt perspektiv ligger Sverige bland de länder som får störst volym direktinvesteringar i världen. En summering av de utländska direktinvestering-

Vinstandel inom industrin, 1980-2002 (2006)

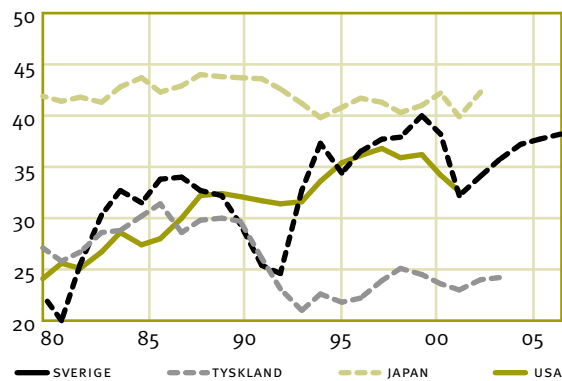

Diagram 3:18

Källa: Eurostat

arna för olika länder mellan år 1998 och 2003 ger vid handen att Sverige ligger på 11:e plats när det gäller den totala volymen direktinvesteringar under perioden. I förhållande till flera av de länder som får större volymer direktinvesteringar är vi en mycket liten ekonomi. När den genomsnittliga volymen direktinvesteringar sätts i relation till genomsnittlig BNP under perioden så hamnar Sverige i toppskiktet.

Källor

Förordning om anställningsstöd, SFS 1997: 1275, med senare tillägg.
 Förordning om beredskapsarbete, SFS 1987: 411, med senare tillägg.
 Förordning om rekryteringsstöd, SFS 1986: 414, med senare tillägg.
 Prop. 2002/03:100, 2003 års ekonomiska vårproposition. Sveriges Riksdag, Stockholm.
 Prop. 2004/05:1, Budgetpropositionen för 2005. Sveriges Riksdag, Stockholm.
 Olli Segendorf, Å. (2003), Arbetsmarknadspolitiskt kalendarium II, Rapport 2003:9, IFAU, Uppsala.
 Wadensjö, E. (1998), Arbetsmarknadspolitiken under AMS' första halvsekul, i AMS, Visioner & vardagar, Nordstedts, Stockholm.

Direktinvesteringar i procent av BNP och summa direktinvesteringar 1998-2003. Miljoner USD

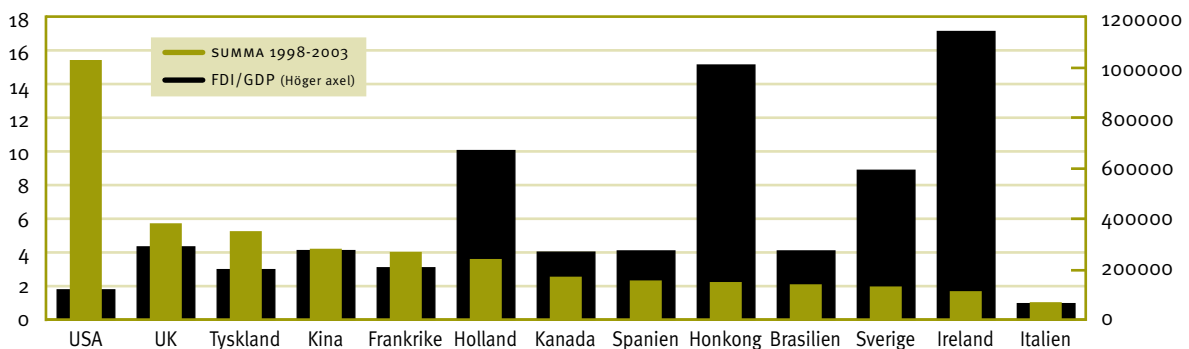

Diagram 3:19

Källa: UNCTAD, UN och OECD

Ekonomiska utsikter

LO-ekonomerna har sedan 1947 publicerat en serie konjunkturrapporter, *Ekonomiska utsikter*. Rapporterna kommer två gånger om året, vår och höst.

I *Ekonomiska utsikter* analyserar och diskuterar LO-ekonomerna den samhällsekonomiska utvecklingen i Sverige och omvärlden.

En viktig uppgift för LO-ekonomerna är att påverka den samhällsekonomiska debatten. I rapportserien presenteras analyser och argument som bygger på arbetarrörelsens grundläggande värderingar, med LO-förbundens medlemmar i fokus. Den ekonomiska debatten i vårt samhälle präglas ofta av andra värderingar. *Ekonomiska utsikter* bidrar därmed till att bredda och nyansera den samhällsekonomiska debatten, ge motbilder, alternativa analyser och nya argument.